

Джанні Родарі

Джельсоміно в Країні брехунів

Переклад Ілька Корунця

Моїй донечці Паолі та всім іншим дітям

Варт Джельсоміно голос подати — і йде воротар м'яч діставати

Джельсоміно сам розповів мені свою історію. І поки я дослухав її, то ледве не оглух, хоч і понапихав у вуха з півкіла вати. А все через те, що у Джельсоміно такий сильнющий голос, що навіть коли він розмовляє впівголоса, його чують пасажери в реактивних літаках, які пролітають на висоті десяти тисяч метрів над рівнем моря.

Сьогодні Джельсоміно — славетний тенор. Його знають усюди — від Північного полюса до Південного під гучним, навіть трохи пишним ім'ям, яке тут нема потреби називати, бо ви його сотні разів зустрічали в газетах. Змалку ж хлопчика звали Джельсоміно, тобто Жасмин. Під цим іменем він і лишиться в нашій оповіді.

Отож жив собі нічим не примітний на вид хлопчина, може, навіть нижчий за ровесників, але з оглушливим голосом. Це підтвердив уже його перший крик.

Коли Джельсоміно народився, а сталося це глибокої ночі, всі односельці посхоплювалися з ліжок і подумали, що то реве заводський гудок, кличуть їх до праці. Насправді ж то плакав Джельсоміно, пробуючи свій голос, як це роблять немовлята, щойно з'явившись на світ. На щастя, невдовзі він навчився спати з вечора до ранку, як усі добропорядні люди, окрім журналістів та нічних сторожів. Тепер він починав плакати рівно о сьомій ранку — саме в той час, коли людям

треба прокидатися, щоб іти на роботу. Відтоді заводський гудок став зайвим. Його вимкнули, і згодом він заіржавів.

Коли Джельсоміно виповнилося шість років, його відвели до школи. Вчитель почав перекличку і, дійшовши до літери "Д", сказав:

— Джельсоміно!

— Тут! — радісно відповів новий школяр.

Цієї ж миті в класі пролунав гуркіт і на підлогу посипались уламки: це розлетілася на друзки грифельна дошка.

— Хто з вас кинув камінь у дошку? — суворо запитав учитель і простяг руку по лінійку.

Всі мовчали.

— Гаразд, почнемо перекличку спочатку, — мовив учитель. — Це ти кинув камінь у дошку? — запитував він по черзі в кожного учня.

— Не я, не я, — злякано відповідали хлопці.

Коли вчитель дійшов до літери "Д", наш герой також підвівся і чесно сказав:

— Не я, синьйоре вчит...

Та не встиг Джельсоміно докінчити слова "вчителю", як на підлогу із дзенькотом посипалися шибки. Цього разу вчитель пильно стежив за класом і добре бачив, що жоден із його сорока учнів навіть руки не простяг до рогатки. І він подумав: "Це хтось пожбурих каменем знадвору — один із тих шалапутів, які, замість того, щоб ходити до школи,

шастають по кущах і руйнують пташині гнізда. От піймаю його та й відведу за вухо в поліцію".

Того ранку на цьому все й скінчилося. А другого дня вчитель знову заходився робити перекличку і знову дійшов до імені Джельсоміно.

— Тут! — відповів наш герой, пишаючись тим, що став повноправним школярем.

"Дзень-дзелень!" — відгукнулося й вікно. Його шибки, вставлені лише півгодини тому, дрібними скалками посипалися на тротуар.

— Диво та й годі, — промовив учитель, — нещастя трапляється саме тоді, коли я доходжу до твого імені. А, он воно що! У тебе, мій хлопчику, незвичайної сили голос. Від нього повітря здригається, як під час циклону. А тому, щоб не перетворити школу і все село в руїни, відсьогодні ти повинен розмовляти тільки впівголоса. Згода?

Зашарівшись від сорому, розгублений Джельсоміно спробував було заперечити:

— Синьйоре вчителю, та це ж не я! "Трісь-трах!" — відповіла, розлетівшись на друзки, нова класна дошка, яку вранці почепив шкільний сторож.

— Ось тобі ще один доказ, — сказав учитель.

Але, завваживши, як по щоках у сердешного хлопчини градом котяться сльози, вийшов із-за кафедри, повагом наблизився до Джельсоміно і по-батьківському погладив його по голові:

— Слухай мене уважно, синку. Твій голос може принести тобі або багато лиха, або велику славу. А поки що краще буде, коли ти більше мовчатимеш. Хто мовчить — десятих учить.

Відтоді для Джельсоміно почалися пекельні муки. У школі, щоб не скоїти нового лиха, він зати́кав собі рота носовичком. Але й через нього голос лунав так гучно, що товариші в класі змушені були зати́кати ватою вуха. Тому і вчитель намагався викликати Джельсоміно якомога рідше. Щоправда, в цьому не було потреби, бо Джельсоміно був зразковим учнем і вчитель ніколи не сумнівався, що він відповість правильно на будь-яке запитання.

А вдома вже після першої завданої шкоди (він за столом заходився розповідати про випадки в школі, і від двадцяти склянок залишилися тільки скалки) йому було суворо заборонено навіть розтуляти рота.

Отож, щоб хоч трохи розважитися, Джельсоміно йшов чимдалі від села — до лісу, на берег озера чи в поле. Коли він упевнювався, що вже нарешті сам-один і на безпечній відстані од вікон своїх односельців, то лягав долілиць на землю й починав співати. За кілька хвилин уся земля, здавалося, починала ворухитись: кроти, черв'яки, мурашки та інші підземні мешканці вилазили на поверхню і чимдуж тікали від Джельсоміно на багато кілометрів, гадаючи, що почався землетрус.

Тільки один-єдиний раз Джельсоміно забув про свою звичну обережність. Сталося це в неділю на стадіоні під час дуже важливого футбольного матчу.

Джельсоміно не був запеклим уболівальником, але помалу-малу гра захопила і його. Десь у середині першого тайму команда його села під запальні вигуки глядачів повела атаку на ворога суперників. (Я не дуже тямлю в футболі, а тому й не зовсім розумію, як це можна "вести атаку на ворота", проте саме цей вислів я почув від Джельсоміно в його оповіді і чомусь певен, що він вам знайомий, якщо ви читаєте спортивні газети.)

— Уперед! Уперед! — підбадьорливо кричали вболівальники.

— Уперед! — закричав і собі на повен голос Джельсоміно.

Саме цієї миті правий крайній перепасовував м'яч у центр нападу. Але на очах у всіх м'яч під дією якоїсь невидимої сили раптом змінив напрямок і проскочив у сітку поміж ногами розгубленого воротаря.

— Гол! — заревів стадіон.

— Оце так удар! — вигукнув один із уболівальників. — Ви помітили, як зрізано м'яч? Усе розраховано до міліметра! Що не кажіть, а в цього футболіста золоті ноги!

А Джельсоміно, оговтавшись, відразу збагнув, що він накоїв.

"І сумніватися не варто, — думав він, — цей гол забив я своїм голосом. Тепер треба мовчати, бо в що ж тоді перейде спорт? А втім, щоб було справедливо, треба зрівняти рахунок, тобто забити гол і в протилежні ворота".

У другому таймі випала така нагода.

Суперники пішли в атаку і прорвалися в штрафний майданчик односельців. Джельсоміно крикнув, і м'яч опинився в воротах. Серце його, як легко зрозуміти, обливалося кров'ю. Навіть через багато років, розповідаючи мені про цей випадок, Джельсоміно зауважив:

— Я радше дав би відрізати собі палець, аніж забити той гол, проте мусив тоді так учинити.

— Будь-хто інший на твоєму місці,— заперечив я йому, — завжди допоміг би виграти своїй улюбленій команді.

Так, будь-хто інший, але тільки не Джельсоміно — він був чесний і чистий, як джерельна вода. Отаким він і ріс, аж поки став юнаком, — невисоким, худорлявим; тож ім'я Жасмин йому дуже пасувало. А мав би він якесь важче ім'я, — чого доброго, ще згорбився б, носячи його.

Джельсоміно давно вже не школяр, а хлібороб і так би й залишався ним довіку, і мені не довелося б розповідати вам про нього, якби не трапилася з ним страх неприємна пригода, про яку ви зараз дізнаєтеся.

Він не міг спочатку й припустити, що голосом здатен грушу обтрусити

Якось уранці Джельсоміно вийшов у садок і побачив, що груші вже достигли. Адже груші завжди так роблять: нічогосінько не кажучи, вони стигнуть собі і стигнуть, аж поки одного чудового ранку ви виходите в садок і бачите, що вони вже достигли і пора їх зривати.

"Шкода, — подумав Джельсоміно, — що я не прихопив драбини. Піду в стодолу візьму її, а заодно і тичку, щоб позбавити груші з найвищих гілок".

Але цієї миті йому сяйнула інша думка, певніше, зухвала примха: "А що, як обтрусити грушу своїм голосом?" Він підійшов під дерево, задер голову і напівжартома-напівсерйозно крикнув:

— Нуте, груші, додолу!!! "Гуп-гуп-гуп-гуп-гуп!" — градом сипнули на землю сотні груш.

Тоді Джельсоміно підійшов до іншого дерева і повторив те саме. І знову після слова "додолу!" груші відривалися од гілок, немов тільки й чекали наказу, і падали на землю. Джельсоміно це дуже втішило.

"Так можна зберегти сили, — подумав він. — Шкода тільки, що я досі не додумався користуватися голосом замість драбини й тички".

Поки Джельсоміно ходив отак від дерева до дерева й голосом обтрушував груші, на нього звернув увагу сусіда, що сапав поряд на своєму городі. Він спочатку потер очі, потім ущипнув себе за носа і,

переконавшись, що це таки не сон, тремтячим голосом покликав дружину:

— Біжи мерщій сюди — тут таке діється... Я певен, цей Джельсоміно — лихий чаклун.

Дружина як побачила те диво, то враз упала навколішки й вигукнула:

— Та він же святий чародій!

— Побійся Бога, він лихий чаклун!

— А я тобі кажу, святий чародій!

Досі подружжя жило досить мирно, а тут раптом чоловік узяв сапу, а жінка заступ, і кожен із них зі зброєю в руках мав намір захищати власну думку. Та ось чоловік запропонував:

— Ходімо покличемо сусідів. Цікаво, що вони про це скажуть?

Пропозиція піти покликати сусідів, а отже, й зайвий раз почесати язиком, сподобалася дружині, і її з городу мов вітром здуло.

Ще до вечора все село знало про новину. Але згоди між жителями не було: одні казали, що Джельсоміно — святий чародій, а другі — що він лихий чаклун. Суперечки дедалі дужче розпалювалися і росли, мов хвилі на морі, коли піднімається сильний вітер. Доходило до сутичок, були вже й потерпілі. На щастя, легко. Один із них, наприклад, обпікся люлькою, бо в розпалі суперечки взяв її у рот не тим кінцем. Жандарми геть розгубилися і не знали, що їм робити. Вони тільки ходили від групи до групи і закликали всіх до спокою.

Найбільш гарячі голови рушили до саду Джельсоміно: одні — аби взяти що-небудь собі на згадку, бо вважали те місце чародійним; інші — щоб зруйнувати доценту чаклунське гніздо.

Джельсоміно, забачивши з садка величезну юрбу, подумав, що десь сталася пожежа. Він схопив відро і хотів було кинутися на допомогу, та враз зупинився, бо юрба завернула до його двору. До Джельсоміно долетіли такі слова:

— Он він! Он він! Він святий чародій!

— Який там чародій — він лихий чаклун! Погляньте, вже й чаклунське відро прихопив.

— Ой лелечко, відступімося чимдалі від нього, а то як хлюпне на нас чаклунським варивом — ми пропали!

— Яким варивом?

— Ви що, не бачите? У відрі пекельна смола. Вона їких дірок на тілі понавипалює, що жоден лікар не загоїть.

— Він святий чародій! Святий чародій!

— Ми все бачили, Джельсоміно: ти наказував грушам спіти — і вони спіли; наказував падати — і вони падали.

— Ви що, з глузду з'їхали? — звернувся до юрби Джельсоміно. — Це ж усе через мій голос. Просто повітря від нього починає здригатися, як при сильному урагані.

— Так, так, це щира правда! — крикнула якась жінка. — Ти твориш дива своїм голосом.

— Які там дива — чаклунські витівки! — почулося У відповідь.

Джельсоміно спересердя кинув відро на землю, зайшов до хати і взяв двері на засув.

"Кінець моєму спокою, — думав він. — Тепер мені й кроку не ступити, щоб за мною не бігли зіваки. А вечорами перед сном тільки й мови буде, що про мене. Відтепер дітей лякатимуть мною, як лихим чаклуном. Піду я краще звідси світ за очі. Бо що мені робити в цій країні? Батьки мої вже померли, найкращі друзі загинули на війні. Може,десь у широкім світі й знайду щастя завдяки своєму голосу. Є ж бо люди, яким платять за те, що вони співають. Хоч воно трохи й дивно: хіба треба платити комусь за те, що він робить для своєї втіхи? Але ж усе-таки за спів платять. То, може, й мені пощастить стати співаком?"

Отак розміркувавши, він склав у торбу свої злиденні пожитки і вийшов надвір. Юрба зашушукалась і розступилася перед ним. Ні на кого не глянувши і ні до кого не озвавшись, Джельсоміно попростував на шлях. Одійшовши вже далеченько, він обернувся, щоб востаннє подивитися на свій дім.

Люди не розходилися і знай відхрещувалися од нього, мов від якоїсь мари.

"А чи не утнути їм такого, про що б вони довго пам'ятали?" — подумав Джельсоміно і, набравши повні легені повітря, на повен голос крикнув:

— Прощайте!!!

Вигук подіяв блискавично. Чоловіки відчули, як раптом вихором у них позривало з голови капелюхи. Підстаркуваті дами, блиснувши голими, як макогін, маківками, кинулися навздогін за своїми перуками.

— Прощайте, прощайте! — повторив Джельсоміно, весело сміючися з цієї першої в житті витівки.

Капелюхи й перуки, збившись до купи, немов перелітні птахи, полинули аж до хмар і, підхоплені незвичайною силою голосу Джельсоміно, за кілька хвилин зникли з очей. Як потім з'ясувалося, їх віднесло на багато кілометрів, а деякі з них навіть залетіли за кордон.

Через кілька днів і Джельсоміно перейшов кордон, потрапивши у найдивовижнішу країну світу.

Джельсоміно голосно проговорив і kota-шкандибчика оживив

Найперше, що побачив Джельсоміно у тій іноземній країні, була срібна монета. Вона виблискувала проти сонця біля тротуару у всіх на очах. "Дивно, що ніхто й досі її не підібрав, — подумав Джельсоміно. — От я вже нізащо її не обійду. Я мав трохи грошей, та вчора витратив останню копійчину, а сьогодні в мене й крихти в роті не було. Але спочатку запитаю, чи не загубив її бува хтось із пішоходів".

Джельсоміно підійшов до купки людей, що пильно стежили за ним, перешіптуючись поміж собою, і показав їм монету.

— Синьйори, чи ніхто з вас не загубив цієї монети? — якомога тихіше спитав він, аби не злякати їх своїм голосом.

— Іди геть звідси, — відповіли йому, — і чимрідше показуй цю монету, якщо хочеш уникнути лиха.

— Даруйте мені, будь ласка, — промимрив, знітившись, Джельсоміно і, не сказавши більше й слова, попростував до крамниці з принадливою вивіскою: "Харчові та інші товари".

На вітрині замість шинки та слоївків з варенням стояли купи зошитів, коробки з фарбами та каламарчики з чорнилом.

"Це, мабуть, і є інші товари", — подумав Джельсоміно і, сподіваючись купити чогось їстівного, зайшов до крамниці.

— Добрий вечір, — люб'язно зустрів його крамар.

"Правду кажучи, — подумки здивувався Джельсоміно, — я ще не чув, щоб пробило навіть полудень. А втім, чи варто звертати на це увагу". І майже пошепки, хоч і це було гучно для нормального вуха, запитав:

— Чи можна у вас купити хліба?

— Авжеж, дорогий синьйоре. Скільки вам, каламарчик чи два? Червоного чи чорного?

— Тільки не чорного, — ще нічого не розуміючи, відповів Джельсоміно. — А що, ви справді продаєте хліб у каламарчиках?

Крамар аж зареготав:

— А в чому ж нам його продавати? Може, у вашім краї хліб ще й скибками крають? Ні, ви тільки погляньте, який гарний у нас хліб!

Сказавши це, він кивнув на полицю, де, вишикувані рівніше, ніж солдати на плацу, рядочками стояли десятки каламарчиків із чорнилом найрізноманітніших кольорів. Зате в крамниці й напоказ не було нічого їстівного: ні обрізочка з сиру, ні лушпайки з яблука.

"Він часом з глузду не з'їхав? — промайнуло в голові Джельсоміно. — Такому, мабуть, краще притакувати".

— Справді, хліб чудовий, — згодився Джельсоміно і показав на каламарчик із червоним чорнилом, аби почути, що ж йому віповість крамар.

— Невже? — сказав той, аж просяявши від такої похвали. — Так, це найкращий зелений хліб, який ми будь-коли продавали.

— Зелений?

— Атож! Даруйте, може, ви недобачаєте?

Джельсоміно був переконаний, що перед ним таки каламарчик червоного чорнила. Він став уже подумувати про те, щоб якось вийти звідси цілим і здоровим і піти пошукати розумнішого крамаря. Аж раптом йому сяйнула думка.

— Знаєте що, — мовив Джельсоміно, — я, мабуть, зайду до вас по хліб трохи пізніше. А зараз не сказали б ви мені, де у вас можна купити чорнило високої якості?

— А чого ж, скажу, — відповів крамар, так само люб'язно усміхаючись. — Погляньте, он навпроти найвідоміша в нашому місті крамниця канцелярського приладдя.

У вітрині цієї крамниці красувалися апетитні хлібини різних форм, торти, тістечка, спагетті, гори сиру, висіли ковбаси та сосиски.

"Я так і думав, — вирішив Джельсоміно, — цей крамар божевільний і називає хліб чорнилом, а чорнило — хлібом. Тут, либонь, усе буде на своєму місці".

Він зайшов до крамниці й попросив півкіла хліба.

— Хліба? — услужливо перепитав продавець. — Бачте, ви помилилися. Хліб продається навпроти, а ми продаємо тільки канцелярське приладдя. — І він широким жестом руки гордо обвів усе багатство смачних хлібних виробів.

"Тепер я збагнув, — вирішив подумки Джельсоміно, — у цій країні треба говорити навпаки. А коли ти назвеш хліб хлібом, тебе не зрозуміють".

— Тоді дайте мені півкіла чорнила, — сказав він продавцеві.

Той мовчки зважив йому півкіла хліба, загорнув, як годиться, у папір і подав.

— Я хотів би ще трохи оцього, — попрохав Джельсоміно і показав на кружало пармського сиру, не ризикуючи його якось назвати.

— Трохи гумки? — запитав продавець. — Зараз, хвилинку. — Він відрізав гарний шматок сиру, зважив і загорнув його.

Джельсоміно полегшено зітхнув і поклав на прилавок щойно знайдену срібну монету.

Продавець вирячився на неї, кілька хвилин покрутив перед очима, підкинув над прилавком, щоб почути, як вона дзвенить, потім заходився розглядати її через лупу і навіть спробував на зуб. Після цього він простяг її назад Джельсоміно і невдоволено зауважив:

— На жаль, юначе, ваша монета справжня.

— Тим краще! — довірливо усміхнувся Джельсоміно.

— Ні, не краще. Кажу ж вам, що ця монета справжня і я не маю права її прийняти. Ідіть собі своєю дорогою. І взагалі радійте, юначе, що в мене нема бажання вийти і покликати поліцейського. Хіба ви не знаєте, що чекає на тих, хто пускає в обіг справжні гроші? В'язниця!

— Але ж я...

— А ви не підвищуйте голосу, я не глухий. Ідіть, ідіть собі і приходьте з фальшивою монетою, тоді й одержите свій товар. Дивіться, я навіть не розгортаю пакунків і кладу їх отут збоку, добре? На добраніч!

Джельсоміно заткнув рота кулаком, щоб не закричати. І поки він ішов від прилавка до дверей, між ним і його голосом відбулася така розмова:

Голос: Хочеш, я вигукну: "А-а!", і в нього на друзки розлетиться вся вітрина?

Джельсоміно: Бога ради, не роби цього. Адже я щойно опинився в цій країні, у мене й так усе тут почалося не з тієї ноги.

Голос: Але я мушу вирватись на волю, бо як не вирвуся, то лусну. Ти ж мій володар, придумай, як краще це зробити.

Джельсоміно: Потерпи, дай хоч вийти з цієї божевільної крамниці. Мені не хочеться руйнувати її. В цій країні коїться щось дивне.

Голос: Не зволікай, я більше не можу... Ще хвилина — і я закричу... Ще хвилина — і все розлетиться на друзки...

Джельсоміно кинувся бігти, звернув у глуху вуличку, трохи ширшу за провулок, швидко озирнувся. Довкола не було нікого. Тоді він витяг з рота кулак і, щоб звільнитися від злості, яка переповнювала його, випустив коротке: "А-а-а!" Тієї ж миті розлетівся на скалки вуличний ліхтар, а на тротуар упав з балкона винесений кимось із кімнати вазон.

Джельсоміно зітхнув:

— Коли я матиму гроші, то вишлю їх грошовим переказом міській управі за розбитий вуличний ліхтар, а на балкон поставлю новий вазон із квітами. Більше, здається, нічого не розбилося?

— Ні, більш нічого, — відповів йому тонюсінський голос, і хтось двічі кашлянув.

Джельсоміно озирнувся довкола, шукаючи, хто б це міг говорити, і побачив кота, чи принаймні істоту, яка здалеку скидалася на кота. Передусім кіт цей був густо-червоного чи навіть бордового кольору. Він мав лише три лапи. Та найдивовижніше те, що це був контурний, окреслений лініями кіт, яких ото малюють на стінах діти.

— Як? Кіт-говорун? — здивувався Джельсоміно.

— Так, я трохи незвичайний кіт і визнаю це. Я, наприклад, умію читати й писати. Але крім усього іншого, я син шкільної крейди.

— Чий, чий син?

— Одна дівчинка намалювала мене на цій стіні шматочком кольорової крейди, який вона вкрала у школі. Та оскільки цієї миті з'явився поліцейський, вона швиденько дременула, не домалювавши мені однієї лапи. Через це я шкандибаю. От тому й вирішив назвати себе Шкандибчиком. А ще я трохи кашляю, бо прозимував на досить-таки сирій стіні.

Джельсоміно оглянув стіну. На ній залишилася ледь помітна заглибина від контурів Шкандибчика — так ніби рисунок вилущився з тиньку.

— А як же ти вирвався із стіни? — запитав Джельсоміно.

— От за це я мушу подякувати твоєму голосові,— відповів Шкандибчик. — Проте якби ти був крикнув хоч трохи сильніше, то вивалив би стіну і сталося б непоправне. А так мені справді пощастило. Ой, яка це розкіш ходити по землі, хай навіть на трьох лапах! Он у тебе тільки дві ноги — і тобі ніби вистачає, правда?

— Ще б пак, для мене цього навіть забагато, — згодився Джельсоміно. — Якби у мене була тільки одна нога, то я сидів би собі спокійнісінько вдома.

— Ти, я бачу, щось не дуже веселий, — зауважив Шкандибчик. — Що з тобою сталося?

Джельсоміно тільки-но хотів почати невеселу оповідь про свої пригоди, як на вулицю раптом вийшов справжній кіт, на чотирьох лапах. Але він, певно, був дуже заморочений, бо навіть не підвів голови, щоб глянути на наших друзів.

— Няв! — крикнув навздогін йому Шкандибчик, що котячою мовою означає "привіт!".

Кіт зупинився. Він, здається, був здивований, ба навіть обурений.

— Мене звати Шкандибчиком, а тебе як? — поцікавився наш намальований кіт.

Справжній кіт, здавалося, вагався, відповідати чи ні. Потім знехотя промимрив:

— А мене — Дружком.

— Що він сказав? — поцікавився Джельсоміно, який по-їхньому анічогісінько не тямив.

— Каже, що його звати Дружком.

— А хіба це не собаче ім'я?

— Отож!

— Тоді я взагалі нічого не збагну, — мовив Джельсоміно. — Спершу крамар захотів мені втелющити чорнило замість хліба, тепер оцей кіт із собачою кличкою...

— Голубе мій, — пояснив Шкандибчик, — цей кіт вважає, що він собака... Давай-но ще раз перевіримо.

І, повернувшись до кота, Шкандибчик знову щиро привітався з ним — Ня-ав, Дружку!

— Гав-гав! — сердито відповів кіт. — Посоромся, ти ж кіт, а нявчиш!

— Авжеж, я кіт! — пояснив йому Шкандибчик. — Хоч у мене лише три лапи, намальовані червоною крейдою.

— Ти ганьба для нашого роду. Та ще й великий брехун. Іди геть! Я не бажаю більше ані секунди розмовляти з тобою. До того ж починає накрапати — я краще побіжу додому та візьму парасольку.

І кіт подався, час від часу оглядаючись і гавкаючи.

— Що він сказав? — запитав Джельсоміно.

— Та сказав, що йде дощ.

Джельсоміно глянув у небо. Над дахами яскраво світило сонце, і навіть у морський бінокль не можна було б побачити ні хмаринки.

— Будемо сподіватися, — промовив він, — що всі непогожі дні в цьому краю будуть такі, як сьогоднішній день. Мені здається, що я опинився в країні, де все поставлено з ніг на голову.

— Любий Джельсоміно, ти просто опинився в Країні брехунів. Тут за законом усі мусять брехати. І горе тим, хто каже правду: на них накладають такі штрафи, що шкуру здирають разом із хвостом.

І тут Шкандибчик, який за той час, поки був на стіні, багато чого побачив і запам'ятав, детально описав Джельсоміно Країну брехунів.

Коротко й правдиво про події тих днів та створення Країни брехунів

— Ти повинен знати, що... — почав Шкандибчик... Однак, щоб не забирати у вас багато часу, я перекажу вам його розповідь.

Отож задовго до того, як Джельсоміно потрапив до тієї країни, туди приплив морем підступний і жорстокий пірат Джакомоне. Це був високий і товстий, уже літній чоловік, якому на схилі віку забажалося спокійного й осідлого життя.

— Молодість давно минула, — казав Джакомоне, — і мені вже остогидло борознити моря. Захоплю-но я десь острівець та й покину піратське ремесло. Звісно ж, я не забуду своєї братії: кого призначу міністром, кого маршалом двору, кого камердинером або конюшим, і вони не будуть ремствувати на свого ватага.

Після того як у Джакомоне остаточно визрів цей план, він заходився підшукувати собі острівець. Але жоден із них його не влаштовував. Якщо ж він подобався йому, то не подобався друзякам. Одному потрібна була річка, щоб ловити форель, а річки не було; другий не уявляв собі життя без кінотеатру; третій не міг обійтися без банку, щоб покласти туди свої піратські заощадження.

— А чому б вам не захопити щось пристойніше, ніж якийсь там острівцець? — щоразу говорив хто-небудь із піратів.

Зрештою скінчилося все тим, що вони загарбали цілу країну з великим столичним містом, де було вдосталь і банків, і кінотеатрів, і скільки хоч річок, щоб повудити форель, а по неділях покататися на човнах. І нічого дивного тут нема. Нерідко трапляється, що згряя піратів захоплює якусь країну в тій чи тій частині світу. Отож Джакомоне, загарбавши країну, взяв собі ймення короля Джакомоне Першого, а своїх підручних призначив адміралами, камергерами, придворними та начальниками пожежних дружин. Звісна річ, Джакомоне видав закон, який зобов'язував усіх називати його "ваша величність"; тим же, хто відмовлявся це робити, було наказано відрізати язик. А щоб нікому й ніколи не спало на думку повідати про нього правду, Джакомоне наказав своїм міністрам зробити реформу словника.

— Треба змінити значення кожного слова, — пояснив він. — Наприклад, слово "пірат" має означати "чесна, порядна людина". Тож коли хтось скаже, що я пірат, то новою мовою це означатиме: я чесна, порядна людина.

— Присягаємо всіма китами, яких ми бачили, коли ходили на абордаж, що це чудова ідея! — радісно закричали міністри. — Її треба увічнити в анналах історії!

— Всі зрозуміли? — вів далі Джакомоне. — А тепер — до роботи! Треба змінити назви речей, тварин і людей. Для початку замість "доброго ранку" будемо казати добрий вечір". Так мої вірнопіддані починатимуть свій день із брехні. Само собою зрозуміло, що коли настане час іти спати, треба буде казати "на добридень".

— Ген-ніально! — захоплено вигукнув один із міністрів. — А замість того, щоб сказати комусь "який у вас чудовий вигляд", треба буде говорити "яка ж бридка фізіономія".

Після реформи словника було видано закон, який зобов'язував усіх перейти на брехню. Він уніс страшенну плутанину.

Спочатку люди дуже часто помилялися. Наприклад, хліб ішли купувати в булочну, забуваючи, що там тепер продаються зошити й олівці, а по хліб треба йти до крамниці канцелярських товарів. Або вибиралися погуляти в міський парк, милувалися квітами і зітхали:

— Які гарні троянди!

Аж тут із-за куща вискакував стражник короля Джакомоне, тримаючи наготові наручники.

— От ви й попалися, голубе! А чи знаєте ви, що порушили закон? Як це вам стукнуло в голову називати моркву трояндами?

— Пробачте мені,— бурмотів застуканий винуватець і враз починав вихваляти інші квіти. — Яка дивовижна кропива! — казав він, показуючи на братки.

— Ні-ні, не викручуйтеся! Ви вже вчинили злочин. Посидите трохи у в'язниці та потренуйтеся говорити брехню.

А те, що сталося в школах, просто неможливо описати. Джакомоне наказав поміняти всі арифметичні дії. Щоб виконати додавання, треба було віднімати, щоб поділити — множити. Навіть учителі не в змозі були перевіряти завдання.

Розкошували тільки ледарі: чим більше вони робили помилок, тим певніші були, що дістануть найвищу оцінку.

А твори?

Можете собі уявити, що то були за твори, які писалися навпаки. Ось як, наприклад, один учень розкрив тему "Гарний день", за що його було нагороджено фальшивою золотою медаллю:

"Учора йшов дощ. Ой, яка-то насолода гуляти під холодним дощем, що ллє як із відра! Нарешті люди змогли залишити вдома свої парасольки та плащі й ходити в самих сорочках. Я не люблю, коли світить сонце: доводиться сидіти вдома, щоб не намокнути, і всеньку ніч дивитися, як його промені сумно ковзають по черепиці дверей".

Щоб сповна оцінити цей твір, не забудьте врахувати, що "черепиця дверей" цією мовою означало "шибки вікон".

Та годі про це. Тепер ви вже знаєте, про що йдеться. У Країні брехунів навіть тварини були змушені говорити неправду: собаки — нявкали, коти — гавкали, коні — мукали, а лев, що сидів у клітці в звіринці, мусив пищати, бо рикати наказали мишам.

Тільки риба в воді та птахи в повітрі могли не зважати на всі закони короля Джакомоне. Адже риба завжди мовчить, і тому її ніхто не може примусити брехати. Ну, а птахів не могла заарештувати королівська сторожа. Птахи, як і досі, виспівували собі кожне не свій лад, а зажурені люди з заздрістю поглядали на них.

— Які ви щасливі,— казали вони, зітхаючи. — Вас ніхто не може заарештувати...

Джельсоміно слухав розповідь Шкандибчика, і йому ставало дедалі сумніше.

"Як же я житиму в цій країні, та ще з таким сильним голосом? — думав він. — Адже варто мені ним сказати правду, як її почують усі охоронці в королівстві Джакомоне. А голос у мене такий неслухняний, що стримати мені його дуже важко".

— Ну от, тепер тобі все відомо, — закінчив свою розповідь Шкандибчик. — А знаєш, що я тобі ще скажу? Я зголоднів.

— Я теж. Але я майже забув про це.

— Голод — це єдине, про що не можна забути. Час йому не страшний. Навпаки, що більше минає часу, то дужче відчуваєш голод. Та дарма, зараз ми щось роздобудемо, ось побачиш. Але спершу мені хотілося б залишити про себе пам'ять на цій стіні, полоненим якої я так довго пробув.

І він своєю лапою, намальованою червоною крейдою, надряпав на тому місці, де від нього зостався ледь помітний слід:

НЯВ! ХАЙ ЖИВЕ ВОЛЯ!

Роздобути щось попоїсти було не так просто. Поки вони блукали містом, Джельсоміно весь час дивився під ноги, сподіваючись знайти фальшиву монету. А кіт Шкандибчик пильно придивлявся до перехожих, ніби шукав серед них когось знайомого.

— Он вона! — вигукнув нарешті Шкандибчик, показуючи на підстаркувату синьйору, що поспішала тротуаром із згортком у руках.

— А хто це?

— Це тітка Кукурудза, заступниця котів. Вона щовечора приносить пакунок із недоїдками для бродячих котів, які збираються під парком короля Джакомоне.

Тітка Кукурудза була пряма, як палиця, сухорлява, сувора на вигляд бабуся заввишки майже два метри. Глянувши на неї, можна було подумати, що вона з тих бабусь, які ганяють котів мітлою. Насправді ж, як казав Шкандибчик, усе було якраз навпаки.

Простуючи за нею, Джельсоміно зі своїм товаришем вийшли на невеличкий майдан, у глибині якого височів парковий мур із зубцями, поверх яких стирчали гострі шпичаки з розбитих пляшок. Тут тітку Кукурудзу зустрів безладним гавкотом десяток худющих, облуплених котів.

— Пришелепуваті! — процідив крізь зуби Шкандибчик. — Дивись, як я їх зараз обдурю.

Діждавшись, коли тітка Кукурудза розгорнула свій пакунок і почала викладати з нього недоїдки на тротуар. Шкандибчик стрибнув усередину котячої зграї й щосили вереснув: "Ня-ав!"

Щоб кіт нявчав, а не гавкав, — такого тутешні коти давно не чули! Вони від здивування залякли на місці й стояли мов укопані. А Шкандибчик тим часом схопив своїми гострими зубами дві голови тріски й хребет камбали, чотирма сягнистими стрибками досяг гребеня паркового муру і з нього шаснув у кущі.

Джельсоміно оглянувся довкола. Йому теж закортіло перелізти через мур, але на нього підозріло поглядала тітка Кукурудза.

"Ще, чого доброго, зчинить галас", — подумав він. І, вдаючи звичайного перехожого, що йде у своїх справах, він звернув у іншу вулицю.

Коти, отямившись від миттєвої розгубленості, знову безладно загавкали, чіпляючись за спідницю тітки Кукурудзи. Та вона, щиро кажучи, була вражена ще більше, ніж вони. Оговтавшись, старенька зітхнула, розділила між котами решту недоїдків і, глянувши востаннє на мур, за яким зник Шкандибчик, почимчикувала додому.

А Джельсоміно, ледве звернувши за ріг, знайшов нарешті фальшиву монету, яку так шукав, і заплатив за хліб та сир, чи як тут казали, за "каламарчик чорнила й гумку".

Швидко спадала ніч, Джельсоміно був зморений і хотів спати. Побачивши відчинені двері, він прошмигнув у них і опинився в підвалі. Там хлопець приліг на купу вугілля і відразу ж заснув.

Шкандибчик сам і без чийхось спонук підгледів у Джакомоне аж сто перук

Поки Джельсоміно спить, не підозрюючи, що саме уві сні з ним станеться нова пригода, про яку я вам розповім трохи далі, ми пройдемо слідами трьох червоних лап Шкандибчика. Голови тріски й хребет камбали здалися йому неймовірно смачними. Це ж уперше в житті він поїв. Досі, поки він залишався намальованим на стіні, йому ніколи не хотілося їсти.

Шкандибчик уперше проводив ніч у королівському парку.

— Шкода, що тут немає Джельсоміно, — сказав кіт. — Він зміг би заспівати серенади королеві Джакомоне і потрощити всі шибки у вікнах його палацу.

Глянувши на палац, Шкандибчик побачив на останньому поверсі ряд яскраво освітлених вікон.

"Мабуть, король Джакомоне вкладається спати, — подумав він. — Не хочеться пропустити такого видовища".

Він спритно, як це вміють лише коти, видерся з поверху на поверх до освітлених вікон і заглянув у величезну залу, що знаходилася перед спальнею його величності.

Там двома нескінченними рядами стояли камердинери, слуги, придворні, камергери, адмірали, міністри й інші сановники і низько вклонялися королеві Джакомоне, який проходив повз них. Він був здоровенний, товстий і такий страшний, що можна було злякатися. В ньому приваблювали лише густі довгі кучері вогненно-оранжевого кольору та фіолетова нічна сорочка з вишитим королівським іменем на грудях. Коли він проходив, усі низько вклонялися йому і шанобливо бубоніли:

— На добридень, ваша величносте! Щасливої вам днини, володарю!

Джакомоне раз по раз зупинявся, позіхав на весь рот, і тієї ж миті хтось із придворних ввічливо затуляв йому долонею рота. Після цього Джакомоне йшов далі й бурмотів:

— Щось мені сьогодні вранці зовсім не хочеться спати. Я почуваю себе свіжим, як кавунчик.

Звісно ж, усе це означало зовсім навпаки. Але він так звик примушувати брехати інших, що вже й сам брехав, як шовком шив, і першим вірив цій брехні.

— У вашої величності дуже бридка фізіономія, — зауважив, низько вклоняючись, один із міністрів.

Джакомоне люто глянув на нього, але відразу ж похопився: адже ці слова означали, що його обличчя аж пашіло свіжістю. Він усміхнувся, позіхнув, жестом руки попрощався з усіма присутніми, підібрав поділ своєї фіолетової нічної сорочки і посунув до спальні.

Шкандибчик, щоб спостерігати далі, переліз до другого вікна.

Причинивши за собою двері, його величність Джакомоне покvapився до дзеркала і заходився розчісувати золотим гребінцем свої чудові густі кучері.

"Як він дбає про свою чуприну, — подумав Шкандибчик. — А втім, не дарма — вона справді-таки гарна. Аж не віриться, що людина з такими кучерями могла стати піратом. Йому більше б пасувало бути художником чи музикантом".

А Джакомоне тим часом поклав гребінця, обережно взяв два пасма біля скронь, зробив руками рух назад — і голова його стала лиса як макогін. Навряд чи й індіанин з такою спритністю зміг би оскальпувати свою нещасну жертву.

— Ти ба — перука! — пробурмотів здивований Шкандибчик.

Так, чудові, густі оранжеві кучері виявилися звичайні— сінькою перукою. А під нею лиса голова його величності мала відразливий червоно-бурий колір і була всіяна ґулями й струпами, які Джакомоне чухав, скрушно зітхаючи. Потім він підійшов до шафи, розчинив її навстіж, і Шкандибчик з подиву аж очі вирячив. Там були перуки всяких кольорів: русі, сині, чорні, з викладеним на різний манер волоссям. На людях Джакомоне завжди з'являвся в оранжевій перуці, але у спальні, залишившись наодинці, він любив перед сном міняти перуки, щоб хоч трохи забути про свою лисину. Правда, йому нічого було соромитися. Адже у всіх людей у певному віці починає випадати волосся. Та Джакомоне не міг бачити свою голову, коли на ній нічого не було.

На очах у Шкандибчика його величність приміряв одну за одною кількадесят перук. У кожній він походжав перед дзеркалом, оглядаючи себе то спереду, то з боків, а потім за допомогою дзеркальця ще й з потилиці, немовби прима-балерина перед виходом на кін. Нарешті йому здалося, що фіолетова перука найбільше пасує до кольору його нічної сорочки. Він міцно нап'яв її на свою лисину, ліг у ліжку і погасив світло.

Шкандибчик ще з півгодини провів на підвіконні королівського палацу, з цікавістю заглядаючи то в одне, то в друге вікно. Це, звичайно, не до лиця вихованим людям. Якщо непристойно підслуховувати під дверима, то хіба пристойно заглядати у вікна? Та вам це, зрештою, ніколи й не вдасться, адже ви не коти і не канатохідці. Але в одній із кімнат Шкандибчика дуже розсмішив придворний сановник, який скинув із себе камергерський мундир і, перш ніж лягти спати, порозкидав кругом мережки, нагороди та зброю. І знаєте, що він натяг на себе? Свою стару піратську одягу: підкочені до колін штани, картату куртку й чорну пов'язку на праве око. І в усьому цьому старий пірат поліз не в постіль, а на вершечок балдахіна, що височів над ліжком. Напевне, він скучив за верхньою перечекою грот-щогли. Там він закупив свою дешеву люльку і заходився жадібно затягуватися смердючим димом, від якого Шкандибчик ледве не закашлявся.

— Чи ба, що то значить сила правди, — зауважив наш спостерігач, — навіть старий пірат і той шанує свою справжню одягу. Шкандибчик вирішив, що ночувати в парку, ризикуючи потрапити до рук королівської сторожі, було б необачно. Тому він знову переліз через мур і опинився на центральному майдані міста, певна річ, на тому самому, де народ збирався, аби послухати промови короля Джакомоне. Шкандибчик став уже поглядати довкола, підшукуючи якусь схованку для ночівлі, як раптом у нього засвербіла права лапа.

— Дивно, що б це значило? — промовив він сам до себе. — Чи не підхопив я бліх у його величності або у того старого пірата?

Проте лапа свербіла не так, як завжди: не ззовні, а зсередини. Шкандибчик уважно її оглянув, але не знайшов жодної блохи.

— Ага, я збагнув, — вирішив він, — це мені закортіло писати на стінах. Пригадую, вчора ввечері у мене так само засвербіло, коли, дякуючи Джельсоміно, я вперше став на цю землю. Отож лишу-но я привітання королеві брехунів.

Шкандибчик обережно наблизився до самого фасаду королівського палацу і впевнився, що варта не в змозі його схопити. Як це й належить країні навпаки, вартові спали собі, аж хропли. Час від часу начальник охорони обходив пости і перевіряв, чи всі вартові справді сплять.

— Тим краще, — зрадів Шкандибчик і своєю лапою, намальованою червоною крейдою, правою, звісна річ, написав на стіні королівського палацу, поряд із головним входом:

КОРОЛЬ ДЖАКОМОНЕ НОСИТЬ ПЕРУКУ!

— Цей напис тут якраз до речі,— сказав кіт, оглянувши його. — Тепер треба написати і по той бік входу.

За чверть години він устиг разів сто написати ці слова і аж стомився, як школяр, що закінчив переписувати задане йому на покару завдання. А тепер — спатки.

Якраз посеред майдану височіла мармурова колона, прикрашена скульптурами, що славили подвиги короля Джакомоне. Певно ж, усе це були вигадки. Тут можна було бачити, як король роздає свої скарби бідним, як розбиває ворогів, як він винаходить парасольку, щоб захистити своїх підданих від дощу.

На вершині колони було вдосталь місця, щоб кіт із трьома лапами міг там простягнутися і в повній безпеці гарно виспатися. Чіпляючись за скульптури, Шкандибчик видерся по колоні й зручно розлігся на її широкій маківці. Щоб не впасти сонним, він зачепився, хвостом за громовідвід і, не встигнувши заплющити очі, заснув.

Спочатку Шкандибчик злякався, а потім зрадів, що впіймався

На світанку Шкандибчик прокинувся від страшеного галасу.

"Може, поки я спав, сталася повінь?" — з переляку подумав він. Перехилившись через край колони, кіт побачив, що внизу, на майдані, вирує юрба. Він одразу здогадався, що всіх цих людей привів сюди напис, зроблений ним на фасаді королівського палацу:

КОРОЛЬ ДЖАКОМОНЕ НОСИТЬ ПЕРУКУ!

У Країні брехунів навіть найменша правда робила більше галасу, ніж вибух бомби. З усіх вулиць плавом пливли люди, принаadжені гомоном і сміхом. Ті, хто щойно прибув, думали, що починається свято.

— Що сталося? Ми перемогли у якійсь війні?

— Ні, ні, куди краще!

— У його величності народився наступник?

— Ні, ще краще!

— Ну, тоді, напевне, скасували податки.

Нарешті й ті, хто прибув, прочитавши Шкандибчикові написи, вибухали сміхом. Крики й регіт розбудили короля Джакомоне, який спочивав у своїй фіолетовій сорочці. Підійшовши до вікна, він потер від радості руки.

— Як чудово! Ви тільки погляньте, як мене любить мій народ! Усі вони прийшли сюди, щоб побажати мені на добраніч. Гей, придворні, камергери, адмірали! Мерщій до мене, несіть мантию і скіпетр! Я хочу вийти на балкон і виголосити промову.

Але в придворних було більше недовіри, аніж радощів.

— Чи не послати нам кого-небудь розвідати, що там сталося?

— Ваша величносте, а що, як це революція?

— Дурниці! Хіба ви не бачите, як люди веселяться?

— Отож-бо. А чому вони такі веселі?

— Та ясно чому. Адже я зараз скажу промову. Де мій секретар?

— Я тут, ваша величносте.

Секретар Джакомоне завжди носив під пахвою пухку теку, напхану готовими промовами. Тут були промови на будь-яку тему: повчальні, зворушливі, розважальні, але всі від початку до кінця сповнені брехні. Секретар розгорнув теку, витяг звідти списаний аркуш і прочитав заголовок.

— "Промова про те, як виростити рисову кашу".

— Ні, ні, не треба нічого про їжу. А то ще в когось розгуляється апетит, і він мене неохоче слухатиме.

— "Промова про винахід коників-гойдалок", — прочитав ще один заголовок секретар.

— Оця, мабуть, піде. Всім-бо відомо, що коники-гойдалки винайшов я. Поки я не став королем, про них ніхто й не чув.

— Ваша величносте, у мене є ще одна промова — про колір волосся.

— Чудово! Оце саме те, що мені треба! — вигукнув Джакомоне, погладжуючи свою перуку. Він схопив аркуш із текстом промови й вибіг на балкон.

Поява його величності викликала щось схоже і на грім оплесків, і на гучний регіт. Багато хто з недовірливих придворних розцінив це як відвертий посміх і ще дужче проїнявся підозрілою настороженістю. Проте Джакомоне сприйняв цей гам за схвальні оплески і, подякувавши своїм підданим радісною усмішкою, заходився читати промову.

Не сподівайтесь, що ви зможете повністю її тут прочитати. Ви все одно нічогісінько б у ній не втямили, бо про все там говорилося навпаки. Покладаючись на пам'ять Джельсоміно, я вам коротко перекажу її зміст.

Ось приблизно те, що сказав король Джакомоне:

— Що таке голова без волосся? Це сад без квітів.

— Славно! — закричали з юрби. — Слушно! Це правда! Оте "случно" змусило насторожитися навіть найменш підозріливих придворних. Проте Джакомоне спокійнісінько вів далі:

— Поки я не став королем цієї країни, люди у відчаї виривали в себе волосся. Вони один за одним лисіли, а перукарі ставали безробітними.

— Славно! — крикнув хтось у юрбі. — Хай живуть перукарі і хай живуть перуки!

Джакомоне на мить отетерів. Отой натяк на перуку зачепив його за живе. Але, відігнавши підозри, він заговорив знову:

— Громадяни, зараз я вам розкажу, чому волосся оранжевого кольору гарніше за волосся зеленого кольору.

Цієї миті один із придворних смикнув Джакомоне за рукав і прошепотів йому на вухо:

— Ваша величносте, стряслося щось жахливе.

— Що таке? Кажі!

— Спочатку пообіцяйте, що не накажете відрізати мені язика, якщо я скажу правду.

— Обіцяю!

— Хтось понаписував на стінах, що ви носите перуку. Через те люди й сміються...

Це так подіяло на Джакомоне, що він випустив із рук аркуші своєї промови. Вони полетіли над юрбою і кінець кінцем опинилися в руках у хлопчаків. Якби королю сказали, що горить його палац, він, мабуть би, менше розізлився. Джакомоне наказав жандармам негайно очистити майдан від людей. Потім звелів відрізати язика тому придворному, який з'ясував, чому сміються люди, і сповістив королеві прикру новину. Бідолаха згарячу став благати, щоб йому залишили язик. Він геть забув, що треба було просити залишити йому носа. Тоді, принаймні, йому одрізали б носа і залишили язика. Та Джакомоне на цьому не вгамував своєї люті. По всьому королівству було розіслано наказ, у якому обіцялося сто тисяч фальшивих талерів тому, хто назве людину, котра скривдила його королівську величність. А на майдані перед королівським палацом, біля підніжжя колони, було споруджено гільйотину, щоб відрубати голову зухвалому писаці.

— Лелечко! — вигукнув Шкандибчик, задкуючи по колоні, щоб його не було видно, і помацав себе за шию. — Я не знаю, як мовою брехунів називається страх, але якщо його називають сміливість, то я зараз відчуваю себе страшенно сміливим.

З обережності кіт скрутився клубочком і цілісний день пролежав на своїй схованці. Надвечір, остаточно переконавшись, що уникне небезпечних зустрічей, він спустився по колоні, сто разів оглядаючись на всі боки, перш ніж зробити кожен наступний крок. Коли він торкнувся землі, його задні лапи хотіли відразу ж дременути. І ось цієї миті він раптом відчув, як у нього приємно засвербіла передня права лапа.

— От тобі, знову починається, — промуркотів Шкандибчик. — Треба мені, мабуть, аби перестало свербіти, написати ще щось неприємне на згадку королеві Джакомоне. Звісно ж, коли я народився з малюнка, то все життя мені доведеться тепер писати. Але я не бачу тут жодної стіни. Та дарма. Напишу он там.

І своєю лапою з червоної крейди він надряпав на сокирі гільйотини нове послання королеві Джакомоне:

ТЕПЕР ПРАВДА ВСІМ ВІДОМА:

"ГОЛОМОЗИЙ ДЖАКОМОНЕ!"

Як тільки було закінчено напис, свербіти враз перестало. Проте Шкандибчик із занепокоєнням помітив, що його лапа покоротшала на кілька міліметрів.

— Мені й так уже бракує однієї лапи, — пробубнів він, — а якщо я писатиму, то й друга зітреться. Як же я тоді ходитиму?

— Ось зараз я тобі допоможу, — почув він голос у себе за спиною.

Якби йшлося тільки про голос, то Шкандибчик міг дременути. Але той голос мав ще й довгі руки та чіпкі пальці, які не давали йому вирватися. Ці руки, пальці й голос належали немолодій уже, сухорлявій і суворій на вигляд синьйорі, що мала майже два метри заввишки.

— А-а-а... Тітка Кукурудза!

— Авжеж, це я, — просичала стара синьйора, — і я візьму тебе з собою. Я тобі покажу, як цупити їжу в моїх котів і писати крейдою на стінах!

Шкандибчик спокійно дав себе загорнути в накидку тітки Кукурудзи, тим паче, що з брами королівського палацу вже виткнулося кілька жандармів.

"Добре, що тітка Кукурудза нагодилася першою, — подумав він. — Краще вже бути в її руках, аніж у лабетах Джакомоне".

Наш шкандибчик марно час не гає — він котів-приблуд нявкати навчає

Тітка Кукурудза принесла Шкандибчика додому і пришила його до спинки м'якого крісла. Авжеж, саме пришила голкою й ниткою, як ото пришивають рисунок на скатерку, коли хочуть її вишивати. А щоб, бува, не розійшовся шов, вона зав'язала подвійний вузлик і аж тоді відірвала нитку.

— Тітко Кукурудзо, — весело мовив Шкандибчик, — ви хоча б узяли сині нитки, вони більше пасують до кольору моєї шерсті. Ці оранжеві просто жахливі, вони нагадують мені перуку короля Джакомоне.

— Нас не цікавлять зараз перуки, — урвала його тітка Кукурудза. — Найголовніше, щоб ти був пришитий і не втік, як учора. Ти рідкісна тварина, і я чекаю від тебе великих справ.

— Я ж тільки кіт, — скромно зауважив Шкандибчик.

— Ти кіт, який нявкає. А таких зараз мало, точніше, їх зовсім нема. Коти почали гавкати, як собаки, і, звісно, у них це кепсько виходить, бо

вони народилися не для цього. Я люблю котів, а не собак. У мене їх дома аж семеро. Вони сплять на кухні під раковиною. Щоразу, коли вони відкривають рота, мені хочеться затулити вуха й тікати з дому. Я разів сто намагалася навчити їх нявкати, але вони не слухаються мене.

Шкандибчик почав проймається симпатією до цієї старої синьйори, яка, без сумніву, врятувала його від жандармів і якій уже в печінках сидять гавкучі коти.

— Та хоч би там як, — вела далі тітка Кукурудза, — розмову про котів ми відкладемо до завтра. Сьогодні ввечері ми зробимо інше.

Вона підійшла до мініатюрної шафки і витягла з неї книжку.

— "Трактат про чистоту", — прочитав її назву Шкандибчик.

— А зараз, — мовила тітка Кукурудза, зручніше вмоштуючись у крісло навпроти Шкандибчика, — я прочитаю тобі цю книжку від першого розділу до останнього.

— А скільки в ній сторінок, тітонько?

— Не багато, всього вісімсот двадцять чотири разом із змістом, який я, хай уже так, не буду читати. Отож-бо слухай: "Розділ перший. Чому не слід писати своє ім'я на стінах. Ім'я — річ важлива, і ним не можна розкидатися. Намалюйте гарну картину і можете поставити під нею свій підпис. Створіть гарну статую, і ваше ім'я буде на п'єдесталі. Сконструйте гарну машину, і ви матимете право назвати її своїм іменем. Тільки люди, які не роблять нічого доброго і не мають місця, щоб поставити своє ім'я, пишуть його на стінах".

— Я цілком із цим згоден, — озвався Шкандибчик. — Але ж я писав не своє ім'я, а короля Джакомоне.

— Помовч і послухай: "Розділ другий. Чому не слід писати на стінах імена своїх друзів".

— У мене тільки один друг, — сказав Шкандибчик, — та й того я загубив. Я не хочу слухати цього розділу, бо мені буде дуже сумно...

— Але тобі хоч-не-хоч доведеться його вислухати, адже ти все одно не можеш рушити з місця.

Цієї миті тельнюк дзвінок — і тітка Кукурудза підвелася, щоб відчинити двері.

Зайшла дівчинка років на десять. Що це справді була дівчинка, можна було здогадатися з "кінського хвоста", зав'язаного в неї на потилиці. У всьому іншому вона нічим не відрізнялася від хлопця: була в джинсах та в картатій ковбойці.

— Ромолетта! — вигукнув здивований Шкандибчик. Дівчинка глянула на нього, намагаючись пригадати.

— Де ми з тобою бачилися?

— Ну як же, — вів далі Шкандибчик, — адже ти майже моя мама. Хіба мій колір нічого тобі не нагадує?

— Нагадує, — відповіла Ромолетта, — шматочок крейди, який я колись узяла з ящика біля класної дошки.

— Узяла? — спитала тітка Кукурудза. — А вчителька знала про це?

— Я не встигла сказати їй про це, — пояснила Ромолетта, — бо відразу пролунав дзвінок на велику перерву.

— Чудово, — мовив Шкандибчик, — отже, мене можна вважати сином того шматочка крейди. Тим-то я освічений кіт — умію розмовляти, читати, писати й рахувати. Звичайно, я був би тобі вельми вдячний, якби ти намалювала мені всі чотири лапи. Проте я й так задоволений.

— Я теж дуже рада знову побачити тебе, — всміхнулася Ромолетта.
— Уявляю, скільки новин ти мені розповіси.

— Усі, бачу, вдоволені, крім мене, — втрутилася тітка Кукурудза. — Вам обом не завадить повчитися того, про що пишеться у цій книжці. Ромолетто, сідай сюди.

Дівчина присунула ближче крісло і, скинувши черевички, вмостилася в ньому з ногами. Тітка Кукурудза заходилася читати третій розділ, у якому пояснювалося, чому не можна писати на стінах образливих для перехожих слів. Шкандибчик і Ромолетта слухали з великою увагою. Бідолашному котові, пришитому до крісла, нічого іншого не лишалося, а Ромолетта робила це не без певних хитрощів, про які ви невдовзі дізнаєтесь.

Дійшовши до десятого розділу, тітка Кукурудза стала позіхати. Спочатку вона робила це двічі на кожній сторінці, потім запозіхала частіше: три, чотири рази на кожній сторінці, далі по разу на кожному рядку... на кожному слові... Нарешті вона позіхнула так солодко, що, коли закрився рот, водночас із ним заплющилися й очі доброї старої синьйори.

— Отак завжди, — пояснила Ромолетта, — дійде до середини книжки і засинає.

— А що ж тепер нам? Чекати, поки вона прокинеться? — запитав Шкандибчик. — Вона мене так міцно пришила, що коли б я навіть захотів позіхнути, то не можу відкрити рота. А мені ж треба чимшвидше розшукати друга, якого я не бачив з учорашнього вечора.

— Зараз я усе влаштую, — сказала Ромолетта. Взявши ножиці, вона обережно розпорола нитки.

Шкандибчик зіскочив на землю, потягнувся, щоб розім'яти трохи лапи, і полегшено зітхнув.

— Хутчій, — прошепотіла Ромолетта, — вийдемо через кухню.

У кухні було темно-темнісінько, і тільки в одному кутку, де, очевидно, була раковина, блищало чотирнадцять зелених вогників.

— Тут пахне котями, — промовив Шкандибчик. — І я навіть відчуваю запах семи котів.

— Це тітчині кошенята.

З-під раковини почулося веселе хихикання.

— Брате, — пролунало звідти, — а ти не тільки кривий, а й сліпий. — Невже ти не бачиш, що ми, як і ти, собаки?

— Ах ви котенята-брехунята! — вигукнув Шкандибчик, розсердившись не на жарт. — Ваше щастя, що мені ніколи, а то я навчив би вас някати своїми кігтями. Тітка Кукурудза ще й подякувала б мені за це.

— Гав-гав! — дружно відповіли семеро кошенят. Шкандибчик, кульгаючи, пройшов через кухню і сів перед своїми сімома братами.

— Няв! — задирливо промовив він.

Всім сімом кошенятам ураз стало кепсько.

— Ви чули? — озвалося найменше з-поміж них. — Він справді вміє нявкати.

— Авжеж, і досить непогано, як для собаки.

— Няв, — повторив Шкандибчик, — няв, няв, няв!

— Це, певно, звуконаслідувач на радіо, — сказало найстарше кошеня. — Не слухайте його. Він нявкає, щоб йому поплескали.

— Ня-ав, — ще раз протяг Шкандибчик.

— Правду кажучи, — пропищало інше кошеня, — я теж хотіло б так гарно нявкати. Коли хочете знати, мені страх обридло гавкати. Щоразу, коли я починаю це робити, мене охоплює такий жах, аж шерсть настовбурчується.

— Дурненький ти мій! — сказав Шкандибчик. — А знаєш, чого тобі так страшно? Та тому, що ти кіт, а не собака.

— А ти мене не ображай. Годі й того, що ми слухаємо тебе. Хтозна, хто ти такий?

— Я, як і ви, кіт.

— Ну, собака ти чи кіт, а нявкати мені теж кортить. — То і спробуй, — запропонував Шкандибчик. — Ти відчуєш, що це таке. У тебе в роті буде солодше, ніж від...

— Ніж від молока, яке нам приносить тітка Кукурудза? — поцікавилось найменше кошеня.

— У сто разів солодше.

— Мені страх хочеться попробувати, — пропищало кошеня.

— Няв, няв, — підохотливо занявкав Шкандибчик. — Сміливіше, браття кошенята, вчіться нявкати.

І поки Ромолетта трималася за живіт від сміху, найменше кошеня почало боязко нявкати. Йому стало вторити вже сильніше друге. Потім до хору приєдналося третє кошеня. А невдовзі занявкали всі семеро кошенят, мов сім скрипок, підохочувані сильним голосом Шкандибчика.

— Ну, що ви тепер скажете?

— Це й справді солодко!

— Солодше, ніж згущене молоко с цукром!

— Тільки тихше, — попередила Ромолетта, — а то ви розбудите тітку Кукурудзу. Ходімо, Шкандибчику.

І Ромолетта із Шкандибчиком вибігли надвір.

А тітка Кукурудза справді прокинулася й вийшла на кухню. Клацнув вимикач, і всі побачили, як по обличчю старої синьйори течуть сльози щастя.

— Киценьки ви мої! Нарешті, нарешті! — радісно примовляла вона.

Семеро кошенят спершу розгубилися. Вони дивилися на свою заступницю, нявкали безперестану і не могли второпати, що означають оті струмочки, які збігають із її очей. Потім вони глянули на прочинені двері й вервечкою кинулися надвір, ні на мить не перестаючи нявкати.

Тітка Кукурудза, витираючи сльози, дивилася їм услід.

— Молодці! Молодці! — повторювала вона. А кошенята відповідали їй:

— Няв! Няв!

За цим незвичайним видовищем непомітно й пильно стежила одна особа. Це був синьйор Калімеро, власник будинку. Через свою скупість сам він тулився на піддашші, а весь будинок, до останнього куточка, здавав наймачам. Людиною він був препоганою і підлою, як усі донощики. Вже не раз синьйор Калімеро забороняв тітці Кукурудзі тримати в домі котів, але стара синьйора, ясна річ, і слухати його не хотіла.

— Я плачу за помешкання, — казала вона, — та ще й немало. Тому я маю повне право тримати кого хочу.

Більшу частину дня Калімеро не відходив од віконця своєї кімнати на піддашші, слідкуючи за тим, що поробляють інші. Отож він побачив того вечора кошенят, почув, як вони нявкали, і навіть те, як тітка Кукурудза голосно вихваляла їх, без кінця повторюючи: "Молодці! От молодці!"

— Ага, попалася, — промовив Калімеро, потираючи від радості руки.
— То ця стара відьма стягає прибудних собак, щоб навчити їх нявкати! Ну, цього разу я поставлю її на місце. Негайно ж напишу міністрові.

Причинивши вікно, він узяв ручку, папір, чорнило і написав:

"Пане міністре!

Відбуваються неймовірні речі, які ставлять під смертельну загрозу спокій громадян нашого міста. Синьйора тітка Кукурудза вчинила отак і отак і т. д. і т. п."

Підпис: "Друг брехні".

Він уклав листа в конверт і побіг укинути його в поштову скриньку. Як на біду, саме тоді, коли Калімеро опускав листа, він побачив Ромолетту і Шкандибчика. Вони стояли перед стіною і збиралися скоїти таке, за що їм довелося б вислухати ще десять розділів із книжки тітки Кукурудзи.

Як ви вже знаєте, Шкандибчик часом відчував, що в нього якимось дивно починала свербіти лапа, і тоді він ніяк не міг утриматися, аби не написати чогось на стіні. Отож саме цієї миті він задовольняв своє бажання, а Ромолетта дивилася на нього з заздрістю, бо крейди в кишені у неї більше не було. Ні Шкандибчик, ні дівчинка не помітили Калімеро.

Побачивши їх, донощик одразу відчув: щось негаразд. Він причаївся в темному під'їзді і зміг собі на втіху прочитати нове Шкандибчикове послання королеві Джакомоне. Ось воно:

"ДЕНЬ, КОЛИ КОТИ ЗАНЯВКАЮТЬ ХОЧ СТИХА, ДЖАКОМОНЕ ПРИНЕСЕ КІВШ ЛИХА".

Ще не встигли Ромолетта й Шкандибчик відійти від стіни, як Калімеро примчав додому і з радістю настрочив міністрові нового листа:

"Ваше превосходительство!

З величезною втіхою повідомляю вам, що автори образливих для нашого короля написів на стінах мешкають у квартирі синьйори Кукурудзи. Це, зокрема, Ті небога Ромолетта й один із собак, яких ця синьйора підбирає на вулицях, аби наперекір усім законам навчити їх нявкати. Певен, що дістану від вас обіцяну винагороду в сто тисяч фальшивих талерів. Що й засвідчую.

Калімеро Вексель".

Тим часом Шкандибчик ще дужче закульгав і з занепокоєнням помітив, що його права лапа покоротшала ще на кілька міліметрів.

— Треба винайти спосіб, як писати, не стираючи лапи, — сказав він, зітхаючи.

— Стривай, стривай! — вигукнула Ромолетта. — Ну й дерев'яна ж у мене голова, як це я зразу не згадала! Я знаю одного художника, який мешкає тут неподалік. У нього кімната на піддашші й ніколи не замикається, бо він голий, як бубон, і не боїться злодіїв. Ти можеш зайти до нього і позичити трохи фарби, а то й цілу коробку. Ходімо, я тобі покажу дорогу, а сама вернуся додому. Мені не хочеться, щоб тітка Кукурудза за мене хвилювалася.

Бананіто, наш художник, кинув пензля, схопив ніжик

Того вечора художникові Бананіто не спалося. Скоцюрбившись на табуретці, він сидів один як палець у своїй кімнаті на піддашші, дивився на картини і сумно думав: "Усі вони нікому не потрібні. Моїм картинам чогось бракує. Якби у них було оте щось, вони стали б шедеврами. Але чого ж їм усе-таки бракує? От у чім річ".

У цю мить на його підвіконня стрибнув Шкандибчик. Він дістався сюди по дахах, вирішивши зайти до кімнати через вікно, щоб не турбувати марно господаря.

— О-о, та ми ще й досі не спимо, — тихо пронявчав кіт. — Ну що ж, зачекаємо тут. Я не хочу бути нечемним. Коли Бананіто засне, візьму в нього трішки фарби, він і не помітить. А тим часом кину оком на його картини.

Але те, що Шкандибчик побачив, примусило його вклякнути.

"Як на мене, — подумав він, — на картинах усе страх перебільшено. Коли б не це, вони б ще так собі. Ага, он воно що! Тут надто багато ніг. У коня їх, наприклад, аж чотирнадцять. Подумати тільки! А в мене лише три... А крім того, забагато носів. Он на тому чоловічому портреті аж три

носи на обличчі. Не заздрю я тому синьйорові — якщо на нього нападе нежить, йому потрібні будуть відразу три носовички. Ага, художник надумав щось робити..."

Бананіто справді підвівся зі свого табурета.

— Здається, тут трішки бракує зеленого, — промовив він.

Бананіто взяв тюбик зеленої фарби, видувив його на палітру і заходився накладати зелені мазки на всі картини поспіль — на кінські ноги, на три носи, на очі якоїсь синьйори: їх у неї будо шестеро — по троє з кожного боку.

Упоравшись із цим, він одступив на кілька кроків і примружив очі, аби ліпше оцінити наслідки своєї роботи.

— Ні, ні,— пробурчав він, — г— мабуть, не в цьому річ. Картини нітрохи не стали кращі.

Шкандибчик зі свого спостережного пункту не міг чути цих слів, але він бачив, як Бананіто сумно похнюпив голову.

"Ручуся, він сам не вдоволений, — подумав Шкандибчик. — Не хотів би я бути на місці тієї синьйори з шістьма очима. Адже коли в неї стане падати зір, доведеться купувати окуляри з шістьма скельцями, а вони, певно, дуже дорого коштують".

Бананіто тим часом узяв тюбик з іншою фарбою, видувив його на палітру і знову заходився накладати мазки на всі картини, скакаючи по кімнаті, як коник-стрибунець.

— Так, саме жовта підійде, — бурчав він, — я певен, що тут бракує трохи жовтизни.

"Треба йому якось завадити, — міркував собі Шкандибчик, — а то в нього вийде справжня яєшня".

Але Бананіто вже кинув на підлогу свою палітру й пензлик, став люто топтати їх ногами і рвати на собі чуба.

"Якщо він не зупиниться, — подумав Шкандибчик, — то стане лисий, як король Джакомоне. Треба якось його угамувати. От би тільки він не образився на мене. Адже до порад котів ще ніхто ніколи не прислухався. Та й котячу мову не всі розуміють".

Бананіто несподівано сам пожалів свого чуба.

— Годі! — сказав він. — Візьму-но я на кухні ножа і поріжу всі ці картини на шматочки, та на такі тоненькі, як спагетті. Мабуть, не судилося мені стати художником.

За "кухню" Бананіто правив столик у кутку піддашшя, на якому стояли спиртівка, каструлька, сковорідка і лежали ніж та кілька виделок і ложок. Столик був присунутий до самісінького вікна, і Шкандибчикові довелося присісти за вазоном, щоб не потрапити художникові на очі. А втім, коли б він навіть і не сховався, Бананіто все одно не побачив би його, бо очі йому застинали великі, як ліщинові горішки, сльози.

"Що ж це він збирається робити? — міркував Шкандибчик. — Бере ложку. Ага, певне, схотів їсти... Ні, кладе ложку і бере виделку. А тепер кладе виделку і хапає ножа. Ой, аж страшно: що це він надумав?.. Чи не зібрався він когось зарізати? Скажімо, своїх критиків? Зрештою, він мав би радіти, що його картини такі бридкі. Адже коли їх візьмуть на виставку, люди не зможуть сказати правди, — всі доводитимуть, що це шедеври, і він заробить купу грошей".

Поки Шкандибчик отак собі розмірковував, Бананіто витяг із шухляди бруска і заходився гострити ножа.

— Я хочу, щоб він різав, як бритва. Нехай від моїх картин і сліду не зостанеться, — примовляв він.

"Мабуть, він вирішив таки когось убити, — думав Шкандибчик, — і хоче зробити це одним ударом. Стривай-но, а що, як він заподіє собі смерть? Це було б жахливим злочином. Треба негайно щось робити. Не можна втрачати ні секунди. Якщо колись гуси Рим урятували, то чому б кульгавенькому котикові не врятувати зневіреного художника?"

І наш маленький герой, відчайдушно нявкнувши, стрибнув з усіх трьох лап у кімнату. Тієї ж самої миті відчинилися навстіж двері, і на піддашшя ввірвався захеканий, спітнілий, весь у вугільному поросі й вапні... Вгадайте, хто?

— Джельсоміно!

— Шкандибчику!

— Який я радий, що знов бачу тебе!

— Невже це й справді ти, мій Шкандибчику?!

— Якщо ти ще не певен, то полічи, скільки в мене лапок.

І на очах у художника, який від подиву розкрив рота й заляк із піднятим ножем, Джельсоміно і Шкандибчик міцно обнялися й на радощах пішли в танок.

Про те, чому наш тенор опинився на піддашші й чому саме в цю мить він розчинив двері, ви до найменших подробиць дізнаєтеся з оцього розділу.

Як Джельсоміно спросоння заспівав, і як маестро Домісоль його врятував

Джельсоміно, як ви, напевне, пам'ятаєте, заснув у підвалі на купі вугілля. Правду кажучи, це була не вельми зручна постіль, але хто молодим зважає на зручності! І хоч гострі вуглини добряче кололи в боки, Джельсоміно міцно спав і навіть бачив сон.

Уві сні він заходився співати. Багато хто має звичку розмовляти вві сні, а от Джельсоміно мав звичку співати. А коли він прикидався, то вже нічого не пам'ятав. Мабуть, голос Джельсоміно таким нічним жартом помщався йому за те, що він довго змушував його мовчати вдень. Отак голос, напевно, хотів відігратися за всі випадки, коли господар не дозволяв йому вириватися на волю.

Джельсоміно наспівував уві сні півголосом, але цього було цілком достатньо, щоб розбудити півміста.

Жителі кидалися до вікон і обурювалися:

— Куди поділася нічна сторожа? Це неможливо витримати, невже ніхто не змусить замовкнути того пияку?!

Стражники бігали туди-сюди, але нікого не бачили на безлюдних вулицях.

Прокинувся й директор міського театру, який мешкав на протилежному кінці міста, кілометрів за десять від підвалу, де спав Джельсоміно.

— Який чарівний і сильний голос! — вигукнув він. — Оце так тенор! Але ж хто може так співати? Ех, мав би я такого співака, мій театр був би завжди переповнений. Цей незнайомець міг би врятувати мене.

А театр у цьому місті справді переживав кризу, навіть був на межі краху. Співаків у Країні брехунів було мало, та й ті вважали своїм обов'язком співати фальшиво. А все тому, що, коли вони співали гарно, глядачі горланили: "Перестань гавкати, собако!" А коли співали погано, публіка кричала: "Браво! Бравіссімо! Біс!" Співаки, ясна річ, хотіли, щоб їм кричали "браво!", і співали погано.

Директор театру похапки одягнувся, вийшов на вулицю і рушив до центру міста, звідки нібито долинав голос. Не буду вам розповідати, скільки разів йому здавалося, що він нарешті натрапив на нього.

— Оце вже він у цьому будинку, — запевняв себе щоразу директор театру. — Сумніву бути не може: голос лине он із того вікна на горішньому поверсі...

Через дві години, напівмертвий від втоми і вже майже ладний відмовитися від дальших пошуків, він набрів нарешті на підвал, де спав Джельсоміно. Можете собі уявити подив маестро, коли при тьмяному світлі своєї запальнички він побачив, що незвичайний голос линує із грудей хлопчини, який спав на купі вугілля.

— Якщо він уві сні співає так добре, можна собі уявити, як він співатиме наяву, — сказав директор театру, потираючи від радості руки. — Цей хлопець просто скарб, і сам, напевно, не знає цього. Я знайшов цей скарб, і він допоможе мені розбагатіти.

Директор театру розбудив Джельсоміно й відрекомендувався йому:

— Я маестро Домісоль, і я пройшов десять кілометрів, щоб розшукати тебе. Ти неодмінно завтра ж увечері співатимеш у моєму театрі. А зараз уставай, підемо до мене додому порепетируємо.

Джельсоміно пробував відмовитися. Він казав, що йому страх хочеться спати, але Домісоль відразу ж пообіцяв дати йому найзручніше

двоспальне ліжко. Тоді Джельсоміно сказав, що він нічогосінько не тямить у музиці, але маестро запевнив його, що з таким голосом не обов'язково знати ноти.

Голос Джельсоміно не проминув скористатися слушною нагодою. "Сміливіше, — підбурював він свого господаря. — Хіба ти не хотів стати співаком? Згоджуйся, можливо, це стане початком твого щастя".

Тим часом маестро Домісоль поклав край сумнівам Джельсоміно, він схопив його за руку і силоміць потяг за собою.

Прийшовши додому, він сів за піаніно і, взявши акорд, наказав Джельсоміно:

— Співай!

— Може, краще повідчиняти вікна? — боязко спитав Джельсоміно.

— Ні, ні, я не хочу турбувати сусідів.

— А що мені співати?

— Співай, що хочеш. Ну, скажімо, якусь пісню з тих, що їх співають у твоєму селі.

І Джельсоміно почав співати одну з тих пісень, які виконували в його селі. Він намагався співати якнайтихіше і при цьому не зводив очей із шибок, що сильно тремтіли і, здавалося, от-от ладні були посипатися.

Шибки, правда, не посипалися, але зате на початку другого куплета розлетілася вщент люстра — і в кімнаті стало темно.

— Оце сила! — вигукнув маестро Домісоль і запалив свічку. — Дивовижно! Нечувано! Ось уже тридцять років, як у цій кімнаті співають тенори, й досі жоден із них не спромігся розколоти навіть чашечки від кавового сервізу.

У кінці третього куплета шибки у вікнах, чого Джельсоміно ще від початку боявся, таки посипалися. Тут маестро Домісоль схопився від піаніно і кинувся обнімати Джельсоміно.

— Хлопчику мій! — кричав він, плачучи від захвату. — Оце тобі найкращий доказ того, що я не помилився. Ти будеш найславетнішим співаком усіх часів! Публіка познімає колеса від твого автомобіля, щоб носити тебе на руках.

— А в мене нема автомобіля, — сказав Джельсоміно.

— Ти їх матимеш не один, а десятки. Ні, ти щодня будеш їздити на новому автомобілі. Подякуй небесам за те, що на твоєму шляху зустрівся маестро Домісоль. А тепер заспівай мені ще якусь пісню.

Джельсоміно відчув приємне хвилювання. Ще б пак: уперше в житті його хвалили за спів. Він не був марнолюбним, але похвала подобається всім. І Джельсоміно заспівав ще одну пісню, цього разу вже не дуже стримуючи свій голос. Він узяв лише одну чи дві високих ноти, проте й цього виявилось достатньо, щоб викликати повальний переполох.

У сусідніх будинках одна за одною сипалися шибки, перелякані люди висовувалися з вікон і щосили верещали:

— Землетрус! Допоможіть! Допоможіть! Рятуйтеся, хто може!

Пронизливо завиваючи, вулицями промчали пожежні машини. Юрби людей висипали з будинків і тікали за місто, тримаючи на руках сонних дітей і штовхаючи поперед себе візочки з пожитками.

Маестро Домісоль не тямив себе від захоплення.

— Неймовірно! Феноменально! Такого я ще не чув і не бачив!

Він кинувся обцілювати Джельсоміно, обкутав йому шию теплим шарфом, аби той не застудив горло, а потім запросив його до їдальні й почастував таким обідом, що ним можна було б нагодувати з десятків безробітних.

— їж, синку, їж, — примовляв він. — Покуштуй-но отієї смачної курятини: вона допомагає краще брати високі ноти. А оця бараняча ніжка надає особливої бархатистості низьким нотам. їж! Відсьогодні ти мій гість. Ти житимеш у найкращій кімнаті мого помешкання. Я накажу оббити стіни повстю, тоді ти зможеш скільки завгодно співати і ніхто тебе не почує.

Джельсоміно все поривався вибігти на вулицю і заспокоїти переляканих жителів або хоч зателефонувати пожежникам, щоб вони не гасили марно по місту. Але маестро Домісоль розрадив його:

— Ти й не думай про це, синку. Адже тобі довелося б заплатити за всі побиті шибки, а ти поки що не маєш ні шеляга. Я вже не кажу про те, що тебе можуть заарештувати. А якщо ти потрапиш до в'язниці, тоді прощай твоя музикальна кар'єра.

— А що, як і в театрі мій голос наробить біди? Домісоль зареготався.

— Театри для того й створені, щоб співаки могли в них співати. Вони можуть витримати не тільки наймогутніші голоси, а й вибухи бомб. Отож лягай спати, а я заготую афішу і мерщій віднесу її друкувати.

Джельсоміно публіку покорає, але Домісоля вщент розоряє

Прокинувшись уранці, жителі міста побачили на кожному розі афішу, в якій повідомлялося:

"Сьогодні вранці (а не рівно о 9 вечора) найнікчемніший тенор Джельсоміно, собака з собак, який щойно повернувся після численних провалів та освістувань у найбільших театрах Європи й Америки, не співатиме у міському театрі.

Жителів міста не просять не приходити. Квитки на концерт видаються безкоштовно".

Звичайно, цю афішу треба було читати навпаки, і всі жителі міста це зрозуміли. Під "провалами" малися на увазі "успіхи", а під "не співатиме" — те, що Джельсоміно співатиме саме о 9 вечора.

Якщо казати правду, то Джельсоміно зовсім не хотів, щоб у афіші згадувалося про Америку.

— Адже я ніколи там не був, — протестував він.

— Отож, — заперечив йому маестро Домісоль, — виходить, це брехня, і, виходить, доречно. Бо якби ти справді гастролював в Америці, то довелося б написати, що ти побував у Азії. Такі закони нашої мови. Але ти думай не про них, а про те, що тобі співати.

Того ранку, як уже знають наші читачі, у місті панував великий переполох (на фасаді королівського палацу було виявлено славетну фразу, що її написав Шкандибчик). Пополудні напруження трохи спало, і задовго до дев'ятої вечора театр, як писали згодом газети, "був безлюдний, як пустеля", а це означало, що він був напхом напханий глядачами.

Народ ішов хмарою, сподіваючись почути справжнього співака. Недарма маестро Домісоля, аби привабити в театр публіку, пустив по місту найнеймовірніші чутки про Джельсоміно.

— Не забудьте взяти з собою чимбільше вати, щоб позатуляти вуха,
— радили агенти Домісоля, шастаючи по місту. — Цей тенор жахливий, він завдасть вам пекельних мук.

— Уявіть собі, як гавкають десять скажених собак, долучіть до цього хору сотню котів, яким підпалили хвости, все це змішайте з виттям пожежної сирени і добряче струсніть — ви матимете щось схоже на голос Джельсоміно.

— Виходить це якесь чудовисько?

— Справжнісіньке чудовисько! Йому б у болоті з жабами квакати, а не в театрі співати. Його б примусити співати під водою і не давати висовувати голову. Нехай би захлинувся, як скажений кіт.

Усі ці дикі розповіді, як і всі розповіді в Країні брехунів; люди сприймали навпаки, і тому вам зрозуміло, чому театр, як ми вже казали, ще задовго до дев'ятої вечора був ущерть заповнений публікою.

Рівно о дев'ятій у королівській ложі з'явився його величність Джакомоне Перший, гордо несучи на голові оранжеву перуку. Всі глядачі встали, вклонилися йому і знову сіли, намагаючись на перуку не дивитися. Ніхто не дозволив собі зробити найменшого натяку на ранкову оказію, бо всі знали, що театр кишить донощиками, ладними будь-якої миті записати в свої потайні нотатки кожне необережне слово.

Та ось Домісоля, що з нетерпінням очікував появи короля, стежачи за його ложею крізь дірочку в завісі, подав Джельсоміно знак приготуватися, а сам спустився в оркестр. За помахом його

диригентської палички пролунали перші звуки національного гімну, який починався словами:

Слава тобі, Джакомоне, й хвала,

В оранжевих кучерях вся голова...

Звісно, ніхто не посмів засміятися, хоч дехто запевняє, що від згадки про "кучері" Джакомоне злегка почервонів. Але в це важко повірити, бо на обличчі Джакомоне, який прагнув здаватися молодшим, того вечора, як завжди, лежав щедрий шар пудри.

Щойно Джельсоміно вийшов на сцену, відразу ж за сигналом агентів Домісоля в залі пролунали свист і крики:

— Геть, Джельсоміно!

— Зійди з кону, собако!

— Стрибай у своє болото, жабо!

Джельсоміно терпеливо вислухав ці та інші викрики, прокашлявся і зачекав, поки настане повна тиша. Потім він почав співати першу пісню програми. Щоб голос його звучав якомога ніжніше, Джельсоміно ледве розтуляв губи, тому віддалік здавалося, ніби він не розтуляє рота. Це була проста пісня з трохи смішними словами, яку співали в його рідному селі. Але Джельсоміно виконував її з таким почуттям, що невдовзі по всій залі замерехтіли носовички — глядачі не встигали витирати сліз. Пісня закінчувалася на дуже високій ноті, але Джельсоміно не тільки не підвищив голосу, а навіть намагався приглушити його. Та це не допомогло, і на гальорці гучно бабахнуло — то лопнув добрий десяток лампочок, виготовлених із найоншого скла. Але ці розриви заглушив страшений ураган вигуків і свисту. Глядачі всі як один підхопилися на ноги і щосили загорлали:

— Геть, блазню, звідси!

— Не хочемо тебе більше слухати!

— Іди й співай свої серенади котам!

Словом, якби газети могли писати правду, ми прочитали б:
"Захопленню публіки не було меж".

Джельсоміно відкланявся й почав співати другу пісню. Цього разу, треба сказати, він трохи розійшовся. Пісня йому подобалася, спів був його пристрасною, глядачі слухали його з замилюванням, і Джельсоміно, забувши про свою звичну обережність, узяв високу ноту, яка викликала бурю захоплення у великої юрби слухачів, котрі не змогли дістати квитків і стояли за кілька кілометрів від театру.

Джельсоміно й цього разу чекав оплесків, або, точніше, нового урагану свисту й образливих вигуків. Але натомість почувся вибух сміху, від якого він аж остовпів. Здавалося, публіка забула про нього. Всі повернулися до нього спиною і, заливаючись реготом, дивилися у зовсім інший бік. Джельсоміно теж глянув туди, і від того, що він побачив, кров застигла у нього в жилах і пересохло в горлі.

Висока нота другої пісні не потрощила міцних люстр, що висіли над партером, сталося далеко гірше: славетна оранжева перука злетіла в повітря й оголила голову короля Джакомоне. Його величність нервово барабанив пальцями по бар'єру своєї ложі, намагаючись збагнути причину таких одностайних веселощів. Він, бідолаха, не помітив нічого, і ніхто не насмільювався сказати йому правду. Всі дуже добре пам'ятали, яка доля спіткала того ранку одного надто ревного придворного, якому відрізали язика.

А Домісоль, що стояв спиною до зали, не міг нічого бачити. Він зробив Джельсоміно знак, щоб той починав співати третю пісню.

"Якщо Джакомоне так осоромився, — подумав Джельсоміно, — нема необхідності, щоб і мене спіткало те ж саме. Цього разу я хочу справді заспівати гарно".

І він заспівав так гарно, з таким натхненням, заспівав таким могутнім голосом, що вже з перших нот театр став поволі розвалюватися. Першими розбилися й упали люстри, придавивши частину глядачів, що не встигли сховатися в безпечне місце. Потім завалився цілий ярус лож — саме той, в якому була й королівська ложа. Проте Джакомоне, на своє щастя, уже встиг покинути театр. Він поглянув на себе в дзеркало, аби перевірити, чи не треба ще припудрити щоки, і з жахом помітив, що його перука полетіла геть. Кажуть, того вечора за наказом короля повідрізали язики всім придворним, які були разом з ним у театрі, за те, що вони не сповістили йому про таку сумну оказію.

А тим часом, поки Джельсоміно співав, публіка, штовхаючись, кинулася до виходу. Коли з гуркотом упали останній ярус і гальорка, в театрі залишилися тільки Джельсоміно та Домісоль. Хлопець, заплющивши очі, співав далі,— він забув, що знаходиться в театрі, забув про те, що він Джельсоміно, і думав лише про втіху, яку мав від співу. Домісоль же, від жаху широко відкривши очі, у відчаї рвав на собі чуба і кричав:

— О Боже, мій театр! Я банкрут! Повний банкрут! А натовп на майдані перед театром цього разу вигукував:

— Браво! Браво!

Причому це "браво!" звучало з такою інтонацією, що Джакомонові стражники переглядалися між собою і перешіптувалися:

— А ти знаєш, вони кричать "браво!" тому, що він співає гарно, а не тому, що їм не подобається його спів.

Джельсоміно закінчив пісню високою нотою, яка перевернула уламки, що zostалися від театру, і підняла велетенську хмару пилюки. Аж тепер він усвідомив, якої наробив біди. Він побачив, що Домісоль, погрозово вимахуючи диригентською паличкою, намагався пробратися до нього, перелазячи через купи битої цегли.

"Співака з мене не вийшло, — подумав у розпачі Джельсоміно. — Тепер, поки живий, треба хоч утекти звідси".

Через вилом у стіні він вибрався на майдан. Там, затуляючи обличчя рукавом, він змішався з натовпом і, діставшись до безлюдної вулиці, кинувся щодуху тікати, ризикуючи на кожному кроці спіткнутися й скрутити собі в'язи.

Але Домісоль, намагаючись не втратити його з очей, кинувся за ним навздогін із криком:

— Стій, лиходійнику! Заплати мені за мій театр! Джельсоміно звернув у провулок, ускочив у найближчий під'їзд і, відсапуючись, прожогом вилетів сходами аж на піддашшя. Там він штовхнув двері й опинився у майстерні Бананіто саме в ту мить, коли Шкандибчик стрибав туди з підвіконня.

Якщо митець знає фах геніально, все гарне в нього постає реально

Бананіто так і лишився стояти з розкритим ротом, слухаючи, як Джельсоміно й Шкандибчик навперебій розповідали одне одному про свої пригоди. В руці він досі ще тримав ножа, хоч зараз уже не пам'ятав, для чого взяв його.

— Що ви хотіли робити ножем? — з тривогою запитав Шкандибчик.

— От зараз про це я сам себе питаю, — відповів Бананіто.

Та досить йому було окинути поглядом свою кімнату, щоб знову впасти в найбезнадійніший відчай. Його картини були такі ж погані й бридкі, як згадувалося в одному з попередніх розділів цієї книжки.

— Я бачу, ви художник, — з повагою мовив Джельсоміно, який нарешті зробив для себе це відкриття.

— Так, я теж так думав, — сумно зізнався Бананіто. — Я справді вважав себе художником. Але бачу, що, мабуть, мені краще змінити фах і вибрати натомість таке заняття, щоб ніколи не морочитися більше з пензлями і фарбами. Стану я, наприклад, гробарем і матиму справу тільки з чорним кольором.

— Але й на цвинтарях ростуть квіти, — зауважив Джельсоміно. — На землі нічого немає чисто чорного і тільки чорного.

— А вугілля? — спитав Шкандибчик.

— Якщо вугілля розпалити, то воно горить червоним, білим і синюватим полум'ям.

— Зате чорне чорнило завжди чорне і тільки чорне, — не здавався Шкандибчик.

— Але чорним чорнилом можна писати барвисті й вигадливі оповіді.

— Здаюся, — сказав Шкандибчик. — Добре, що я не побився об заклад на одну з своїх лапок, а то лишився б зараз із двома.

— Ну що ж, переконали, — зітхнув Бананіто. — Пошукаю собі якоїсь іншої роботи.

Тим часом Джельсоміно, пройшовшись по кімнаті, зупинився перед портретом чоловіка з трьома носами, який перед тим викликав подив у Шкандибчика.

— Хто це? — поцікавився Джельсоміно.

— Один дуже знатний придворний.

— Поталанило ж чоловікові! З трьома носами він, либонь, відчуває втричі сильніше всі запахи світу.

— О, то ціла історія, — відповів Бананіто. — Коли він доручив мені намалювати його портрет, то поставив неодмінну умову, щоб я зобразив його тільки з трьома носами. Ми з ним довго сперечалися. Я хотів намалювати його з одним носом, як годиться. Потім я запропонував йому в крайньому разі зробити два носи. Та він затявся: або три носи, або не треба взагалі ніякого портрета. Довелося згодитися з замовником. Бачите, що вийшло? Якесь страховисько, яким хіба що лякати балуваних дітей.

— А оцей кінь, — поцікавився Джельсоміно, показуючи на іншу картину, — теж із придворних?

— Кінь? А хіба ви не бачите, що тут намальована корова?

Джельсоміно почухав за вухом.

— Можливо. Проте мені все-таки здається, що це кінь. Власне, він скидався б на коня, якби у нього було чотири ноги. А я налічив аж тринадцять. Стільки ніг вистачило б на трьох коней, та ще одна була б зайва.

— Але ж у корів, — заперечив Бананіто, — тринадцять ніг. Так і в школі навчають.

Джельсоміно й Шкандибчик, зітхнувши, переглянулися і прочитали в очах один у одного ту саму думку: "Якби це був кіт-брехун, ми навчили б його нявкати. А от як можна перевчити цього неборака?"

— Як на мене, — сказав Джельсоміно, — картина стала б кращою, якби в коня забрати кілька ніг.

— Ще б пак! Ви хочете, щоб усі з мене сміялися, а критики, які пишуть статті про мистецтво, порадили б запроторити мене в божевільню? До речі, я згадав, навіщо мені знадобився ніж: я хотів посікти на капусту всі свої картини. І ніщо мене вже не зупинить.

Бананіто з ножем у руці рішуче підійшов до картини, на якій у незбагненному безладді красувалися тринадцять ніг у коня, що його художник називав короною. Він уже навіть замахнувся, але зупинився, ніби передумав.

— Моя важка праця стільки місяців! — зітхнув він. — Як боляче знищувати її своїми руками.

— Оце мудрі слова, — сказав Шкандибчик. — Коли я заведу собі записника, то неодмінно занотую їх туди на згадку. От тільки перш ніж порізати картину, чи не краще вам послухати доброї поради Джельсоміно?

— Ай справді! — вигукнув Бананіто. — Що я втрачаю? Порізати картину я завжди встигну.

І він заходився вміло зішкрібати ножем фарбу, аж поки зникли п'ять із тринадцяти ніг.

— Мені здається, що картина вже покращала, — підбадьорив художника Джельсоміно.

— Від тринадцяти відняти п'ять буде вісім, — зауважив Шкандибчик.
— Якби на картині було два коня — ой, даруйте, я хотів сказати, дві корови, — то все було б гаразд.

— То, може, зняти ще? — спитав у друзів Бананіто. І, не чекаючи відповіді, він зішкріб ще дві ноги.

— Так, так... Далі!.. — нетерпляче вигукнув Шкандибчик. — Ще крок — і ми біля мети!

— Ну, як тепер?

— Залиште тільки чотири ноги, а тоді побачимо, що вийде.

Коли на картині залишилося нарешті чотири ноги, несподівано пролунало радісне іржання, і тої ж миті з полотна на підлогу зістрибнув кінь і побіг легеньким клусом по кімнаті.

— Ой, як чудово! Мені тут краще, ніж на картині, — кресонув копитом кінь. — Там я був, мов у лещатах.

Пробігаючи мимо дзеркальця, що висіло в рамці на стіні, він оглянув себе с голови до ніг і задоволено проіржав:

— Який гарний кінь! Я справді-таки красень! Синьйори, не знаю, як вам віддячити за це. Якщо вам колись випаде нагода побувати у моїх краях, я вас промчу з вітерцем.

— У яких це краях? Гей, стій, зупинися! — закричав Бананіто.

Але кінь уже скочив за поріг на сходи. Там він зацокотів чотирма копитами, швидко спускаючись із поверху на поверх. Невдовзі наші друзі

побачили з вікон, як він, гордо піднявши голову, перебіг провулок і подався за місто у відкриті зелені простори.

Бананіто від збудження зросило потом.

— Врешті-решт, — сказав він, трохи оговтавшись, — це таки справді був кінь. Якщо він вже сам себе так назвав, то я мушу йому вірити. Подумати тільки: у школі, показуючи його на малюнку, мене вчили вимовляти літеру "К". Ко-ро-ва!

— Далі, далі,— нетерпляче підганяв Шкандибчик. — Перейдімо тепер до іншої картини.

Бананіто підійшов до верблюда з багатьма горбами. їх було стільки, що вони скидалися на дюни в пустелі. Художник заходився зішкрібати ці горби, аж поки їх залишилося тільки два.

— Здається, щось починає виходити, — бубонів Бананіто, гарячково працюючи ножом. — Картина кращає просто на очах. Як ви гадаєте, вона теж оживе?

— Так, якщо буде гарна й правдива, — відповів йому Джельсоміно.

Але нічого не сталося. Верблюд, якому було залишено два горби, непорушно стояв на полотні, ніби для нього нічого й не змінилося.

— Хвости! — раптом крикнув Шкандибчик. — У нього їх аж три! Це ж на цілу верблюдячу родину.

Як тільки зайві хвости зникли, верблюд урочисто зійшов із полотна, полегшено зітхнув і з вдячністю глянув на Шкандибчика.

— Як добре, голубе, що ти нагадав про хвости! А то я б вічно скнів отут на піддашші. Ви часом не знаєте, де тут поблизу є пустеля?

— Одна ось тут, у центрі міста, — сказав Бананіто. — Це, щоправда, загальноміська пустеля, проте зараз вона зачинена.

— Художник має на увазі міський парк, — пояснив верблюдові Шкандибчик. — А справжні пустелі звідси за дві-три тисячі кілометрів. Тільки ти не попадайся на очі жандармам, а то опинишся у звіринці.

Перед тим як піти, верблюд теж оглянув себе в дзеркало й вирішив, що він красень. Невдовзі він легким клусом перебіг через провулок. Нічний сторож, побачивши його, не повірив своїм очам і став боляче щипати себе, щоб прокинутися.

— Певно, старію, — вирішив сторож, коли верблюд уже зник за рогом, — раз я куняю на чергуванні й мені привиджується, ніби я в Африці. Треба пильнувати, а то ще виженуть.

Тим часом Бананіто так захопився, що його вже не змогли б зупинити ні загроза смерті, ні анонімний лист. Він бігав від картини до картини, зішкрібаючи зайві деталі ножем, й радісно вигукував:

— Ось де справжня хірургія! Я за десять хвилин зробив більше операцій, ніж професори в лікарні за десять днів.

А картини, звільнені від брехні, яка їх спотворювала, ставали справді гарними, правдивими і оживали просто на очах. Собаки, вівці, кози зістрибували з полотен і йшли у широкий світ шукати долі або просто мишей, якщо це були коти. Тільки одну картину Бананіто порізав на шматочки. Це був портрет того придворного вельможі, що забажав бути намальованим із трьома носами. Бананіто вчинив завбачливо: адже придворний, залишившись з одним носом, міг теж зійти з полотна і тоді розправився б із художником за те, що той не виконав його

розпорядження. Джельсоміно допоміг майстрові посікти портрет на капусту.

А Шкандибчик ходив сюди-туди по кімнаті, щось шукаючи, і не знаходив. Про це неважко було здогадатися, глянувши на його невдоволену мордочку.

— Коні, верблюди, придворні,— бурчав він собі під ніс, — і ні однісінької тобі шкоринки сиру. Навіть миші й ті обминають це піддашшя. Нікому не до вподоби запах злиднів. А голод — гірший від отрути.

Нишпорячи в темному закутку, Шкандибчик натрапив на вкриту пилом невеличку картину. На зворотному боці її жила стонога, яка, злякавшись, дременула на всіх своїх ста ногах. Їх справді було сто, отож художник нікого не образив би, якби помилився в рахунку. Під шаром пилу на картині можна було розгледіти таке, що при буйній уяві здавалося б накритим на обід столом. Наприклад, на одній тарелі красувалася дивовижна істота, що нагадувала засмажену курку, коли б та мала тільки два стегна. Але їх було стільки, що істота дуже скидалася на стоногу.

"Ось картина, — подумав Шкандибчик, — яку я не проти побачити наяву такою, як вона намальована. — Смажена курка з двадцятьма стегнами. Це ж просто мрія для багатодітної родини, власника таверни чи зголоділого, як я, kota! Треба буде зішкребти, хоч і жаль, зайві стегенця. Та навіть тими двома, що залишаться, можна добре перекусити втрюх".

Він підніс до Бананіто картину і попросив його вправно попрацювати своїм ножем.

— Але ж курка смажена, — заперечив Бананіто, — і її ніяк не можна оживити.

— А нам і потрібна смажена, а не жива, — відповів Шкандибчик.

На це зауваження художник не зміг заперечити. Він тільки тепер згадав, що, захопившись своїми картинами, не мав і ріски в роті від учорашнього вечора.

Курка, правда, не ожила, та все одно відокремилася від полотна, паруючи й апетитно пахнучи, ніби її щойно витягли з печі.

— Як маляр ти, безумовно, не прославишся, — сказав Шкандибчик, гризучи крильце (стегенця він залишив для Джельсоміно й Бананіто), — але як кухар ти вже справжній чемпіон.

— Не завадило б запити смачну курятину хоч якимось соком, — зауважив, доїдаючи м'ясо, Джельсоміно. — Але в цей чай, напевно, всі крамниці вже зачинені, та коли б вони й були відчинені, ми все одно нічого не купили б, бо в нас нема грошей.

Тут Шкандибчикові сяйнула гарна думка, і він сказав художнику:

— А чому б тобі не намалювати зараз пляшку соку чи напою?

— Спробую, — відповів Бананіто у пориві натхнення. І він намалював пляшку шипучого апельсинового соку.

Коли він наостанок кількома мазками надав йому натурального кольору, пляшка з бульканням і шипінням відокремилася від полотна. Добре, що Джельсоміно стояв наготові і вчасно схопив її за шийку, а то вона б залила усю підлогу.

Троє друзів запили вечерю апельсиновим соком і сказали чимало добрих слів про малярство, оперний спів та котів. Шкандибчик раптом засмутився. Друзі довго просили його сказати причину свого смутку.

— Річ у тому, — скрушно мовив Шкандибчик, — що я несправжній кіт, як і оті, що півгодини тому були на картинах. У мене тільки три лапи. І я навіть не можу сказати, що четверту втратив на війні чи мені відрізало її трамваем. Це була б брехня. От якби Бананіто...

Не треба було далі говорити. Художник відразу ж узяв пензлі й за хвилину намалював котячу лапу, яка сподобалася б навіть самому Котові в чоботях. Та найголовніше було те, що лапа приросла Шкандибчикові якраз там, де треба, і він спочатку несміло, а потім дедалі впевненіше став ходити по кімнаті.

— Ой, яке чудо! — нявкав він. — Я ніби заново народився і так несхожий на того, яким я був, що хотів би навіть змінити ім'я.

— Що я наробив! — несподівано вигукнув Бананіто, стукаючи себе кулаком по лобі. — Я ж тобі домалював лапу олійними фарбами, а решта у тебе намальовані крейдою.

— То дрібниці, — заспокоїв художника Шкандибчик, — хай лишається як є. І горе тому, хто насмілиться торкнути мою нову лапу. Я збережу також і своє старе ймення. Якщо добре подумати, воно мені чудово пасує. Адже від писання на стінах моя передня права лапа стерлася щонайменше на півсантиметра.

Тієї ночі Бананіто вирішив на знак поваги віддати свою розкладачку Джельсоміно, а сам уклався на підлозі на купі старих полотен. А Шкандибчик зручно вмовстився у широкій кишені художникового халата, що висів на дверях. Він солодко проспав там цілу ніч і бачив сні один солодший за одний.

Джельсоміно газету читає, і від цього його дріж проймає

Рано-вранці, озброївшись пензлями, фарбами, полотном та натхненням, Бананіто вийшов з дому. Він горів нетерпінням показати всім

свій хист. Джельсоміно ще спав, і Шкандибчик пішов провести художника. Дорогою він дав йому кілька слухних порад:

— Малюй квіти і продавай їх. Я певен, що ти принесеш додому торбу фальшивих грошей, без яких у цій дивній країні не обійтися. Тільки малюй квіти в пуп'янках, розквітлих і в квіткарнях достатньо. І ще одне: не малюй мишей, бо поперелякуєш усіх жінок. Я бажаю тобі добра, бо мені самому миші страх подобаються.

Провівши Бананіто, Шкандибчик купив газету, добре знаючи: його другові Джельсоміно приємно буде довідатися, що пише преса про вчорашній концерт. Газета називалася "Витончений брехун" і подавала усі факти й повідомлення, ясна річ, на брехливий лад.

Ось, наприклад, одна замітка з цієї газети під заголовком "Велика перемога бігуна Персікетті": "Відомий чемпіон з бігу в мішках Флавіо Персікетті переміг учора на десятому етапі в бігу вздовж кордонів королівства, випередивши на двадцять хвилин Ромоло Бароні, що прийшов другим, і на тридцять хвилин п'ятнадцять секунд П'єро Клементіні, який посів третє місце. З групи бігунів, котрі з'явилися через годину після переможця, перед самісіньким фінішем вирвався вперед Паскваліно Бальсімеллі".

"Що ж тут дивного? — запитаєте ви.:— Біг у мішках — це таке ж спортивне заняття, як і будь-яке інше, але захоплює воно ще більше, ніж, скажімо, перегони на мотоциклах чи автомобілях". Не стану заперечувати. Проте читачі "Витонченого брехуна" добре знали, що такого змагання з бігу ніколи не відбувалося, як знали вони й те, що Флавіо Персікетті, Ромоло Бароні, П'єро Клементіні, Паскваліно Бальсімеллі й "група бігунів" ніколи й ноги не всовували у мішок і що їм навіть уві сні не доводилося бігати неввипередки чи вириватися вперед.

Насправді ж усе було так. Щороку газета оголошувала про поетапне проведення змагань з бігу в мішках, у яких насправді ніхто ніколи не

брав участі. Але дехто з надмірних шанобливців, палаючи бажанням побачити своє ім'я в газеті, щоденно вносив певну суму за свою "участь у змаганнях" і за "перемоги на етапах". Хто сплачував більше грошей, той і оголошувався переможцем, а його "подвиги" газета вихваляла на всі лади, називаючи то "героєм", то "бігуном екстракласу". Місце "бігуна" визначалося тільки сумою грошового внеску. У ті ж дні, коли надходження були незначними, газети, аби помститися за це, писали, що команда дримала на всій дистанції, а першокласні бігуни й рядові спортсмени байдикували. Ганьба їм. І чемпіонам Персікетті й Бароні треба налягти на наступному етапі, якщо вони дорожать прихильністю глядачів.

Синьйор Персікетті був власником кондитерських фабрик, і згадка про нього в газеті служила доброю рекламою для його тістечок. Оскільки він був дуже багатим, то майже завжди приходив першим до фінішу, де його "чоломкали і підкидали на руках", а вночі "уболівальники юрилися під вікнами його будинку і наспівували серенади". Так, принаймні, писала газета, хоч насправді ці "уболівальники" не тямили грати навіть на барабані й спокійнісінько похропували собі в цей час у своїх постелях.

На тій же сторінці Шкандибчик прочитав ще один заголовок: "Сьогодні вранці не сталося ніякої катастрофи на вулиці Корнелія. П'ять осіб не загинуло, а десять інших не одержало бодай найменшого поранення".

У повідомленні було сказано: "Вчора на десятому кілометрі вулиці Корнелія дві автомашини, що їхали на великій швидкості в протилежних напрямках, зовсім не зіткнулися. У зіткненні, якого не сталося, не загинуло п'ять осіб (наводяться імена). Інші десять осіб не дістали поранення, а тому їх і не треба було відвозити до лікарні (наводяться імена)".

На жаль, це повідомлення було не фальшивим, а реальним, у ньому точно наводилося те, що сталося насправді, тільки все треба було розуміти навпаки.

У такий самий спосіб повідомлялося і про концерт Джельсоміно. В замітці, наприклад, писалось, що "відомий тенор мовчав від першої до останньої хвилини свого виступу". Газета опублікувала також фотографії руїн колишнього театру, під якою був підпис: "Як може бачити кожен читач своїми вухами, з театром анічогісінько не сталося".

Джельсоміно й Шкандибчик добре-таки насміялися, читаючи газету "Витончений брехун". У ній була й літературна сторінка, на якій був надрукований вірш:

Якось кухар з Сіракуз

Мовив ящірці зеленій:

"Ненажера-карапуз

Я згриз тумбу на причалі!

Після того облизався,

Запив свіжим молоком,

Почистив зуби молотком".

— Тут не сказано, що відповіла ящірка, — зауважив Шкандибчик. — Та я собі уявляю: вона, мабуть, сичала так, що було чути від Апеннін до Анд.

На останній сторінці, аж унизу, було надруковано коротеньку замітку під заголовком: "Спростування". У ній Джельсоміно прочитав:

"Якнайрішучіше спростовується, нібито сьогодні о третій ночі поліція заарештувала в Криничному провулку синьйору тітку Кукурудзу та її

небогу Ромолетту. Обидві ці особи, звичайно ж, не було відвезено близько п'ятої ранку до божевільні, як дехто вважає".

Підпис: "Начальник поліції".

— Начальник брехунів! — вигукнув Шкандибчик. — Це значить, що вони, бідолашні, справді сидять укупі з божевільними. Відчуває моя душа, що все це сталося через мене.

— Поглянь-но, — урвав кота Джельсоміно, — читай далі. Ось ще одне спростування.

Тепер писалося про самого Джельсоміно: "Зовсім не відповідає дійсності, ніби поліція розшукує відомого тенора Джельсоміно. Для цього немає жодних підстав, бо Джельсоміно зовсім не зобов'язаний відповідати за шкоду, якої він не завдав міському театрові. Через те, хто б не дізнався, де переховується Джельсоміно, нехай не заявляє про це в поліцію, тому що буде суворо покараний".

— Справа ускладнюється, — підсумував Шкандибчик. — Краще тобі не виходити з хати, а я піду послухаю новини.

Джельсоміно не хотів сидіти склавши руки і чекати, проте йому довелося визнати, що Шкандибчик має рацію. Тому він відпустив його, а сам, простягшись на розкладачці, приготувавсь тихо і спокійно пробайдикувати весь день.

Закон країни брехунів свавільний: хто сказав правду — божевільний

Ми залишили тітку Кукурудзу на порозі її кімнати, коли вона вперше слухала нявкання своїх кошенят і була такою щасливою, немов той музикант, що натрапив на досі не відому симфонію Бетховена, що пролежала сто років у шухляді. З Ромолеттою ж ми розлучилися, коли вона, показавши Шкандибчикові, як пройти на піддашшя до кімнати

Бананіто, верталася бігом додому. Невдовзі після того тітка з небогою уже спокійнісінько спали собі в своїх постелях, зовсім не підозрюючи, що листи донощика Калімера привели в рух усю поліційну машину.

О третій ночі кілька гвинтиків цієї машини в особі цілого взводу жандармів без зайвих слів удерлися до будинку, примусили стару синьйору та дівчинку похапки вдягтися й відвезли їх до в'язниці.

Начальник жандармів, передавши обох заарештованих начальникові в'язниці, хотів було вернутися і доспати ніч, але не врахував того, що його колега був бездушним формалістом.

— Що ці дві вчинили?

— Стара навчала собак някати, а мала писала на стінах. Обидві — небезпечні злочинниці. На твоєму місці я посадив би їх у підземелля і поставив посилену варту.

— Сам знаю, що мені робити, — огризнувся начальник в'язниці. — Зараз послухаємо, що вони нам скажуть.

Першою допитували тітку Кукурудзу. Арешт не налякав її. Тепер, коли семеро її кошенят повернули собі природну здатність някати, ніщо не могло затьмарити її радості. Тому вона цілком спокійно відповідала на всі запитання.

— Ні, це були не собаки, а коти.

— У протоколі записано, що це були собаки.

— Ні, це були звичайнісінькі коти, які ловлять мишей.

— Але ж якраз собаки ловлять мишей.

— Що ви, синьйоре. І нявкають саме коти. Мої коти також гавкали, як, до речі, всі інші коти у нашому місті. Та вчора ввечері, на щастя, вони вперше занявкали.

— Ця жінка збожеволіла, — сказав начальник в'язниці, — і тому її місце в божевільні. Словом, синьйоро, що ви нам тут байки розказуєте?

— Я вам кажу правду і тільки правду.

— Ну, тоді все зрозуміло! — вигукнув начальник в'язниці. — В неї буйне божевілля. Я не можу прийняти її, це в'язниця для нормальних людей. Божевільних треба відправляти в лікарню.

Незважаючи на протести начальника жандармів, котрий бачив, як розвіюється його надія dospати ніч, начальник в'язниці передоручив йому тітку Кукурудзу і все подальше оформлення її справи. Після цього він заходився допитувати Ромолетту.

— Це ти писала на стінах?

— Так, чиста правда, я.

— Чув? — вигукнув начальник в'язниці. — Ця теж несповна розуму. І її в божевільню. Забирай туди й дівчинку і дай мені спокій. Я не маю часу розбиратися з божевільними.

Позеленілий від люті, начальник жандармів посадив обох заарештованих назад у машину й відвіз до божевільні, де їх негайно прийняли і помістили у великій палаті вкупі з іншими божевільними, яких теж позаарештовували тільки за те, що вони казали правду.

Але на цьому події тієї ночі не скінчилися. Знаєте, хто чекав начальника жандармів, коли він нарешті повернувся до кабінету?

Донощик Калімеро Вексель із капелюхом у руках і огидною усмішкою на обличчі.

— А вам що треба?

— Ваше превосходительство, — пробелькотів Калімеро, вклоняючись і улесливо всміхаючись. — Я прийшов одержати сто тисяч фальшивих талерів. Ця винагорода належить мені, бо завдяки моїм заслугам заарештовано ворогів нашого короля.

— Ага, так то ви писали мені листи, — сказав задумливо начальник жандармів. — Але чи правда все те, що ви там понаписували?

— Щира правда, ваше превосходительство, — крикнув Калімеро, — присягаю вам!

— А-а! — вигукнув у свою чергу начальник жандармів, і його обличчя осяяла злісна посмішка. — Він, бачте, присягає, що каже правду. Так от що, голубе: я вже до цього помічав, що ви несповна розуму, а зараз ви самі мене в цьому переконали. Марш до божевільні!

— Змилюйтеся, ваше превосходительство! — заверещав Калімеро, жбурнувши свій капелюх на землю і в дикому розпачі топчучи його ногами. — Невже ви допустите щодо мене таку несправедливість! Я відданий друг брехні, про що писав і в своєму листі.

— А хіба правда, що ви друг брехні?

— Правда! Сто разів правда! Присягаю вам!

— От ви й знову влипли! — переможно мовив начальник жандармів. — Уже двічі ви мені присягали, що кажете правду. Годі, годі цих байок! У божевільній ви матимете доволі часу, щоб угамуватися і прийти до тями.

А зараз у вас буйне божевілья, і якщо ви залишитесь на волі, це буде серйозною загрозою для громадського порядку.

— Ви, ви хочете присвоїти належну мені винагороду! — верещав Калімеро, вириваючись із рук жандармів.

— Чуєте? У нього справді починається новий припадок. Надіньте на нього гамівну сорочку й заткніть йому квачем рота. Що ж до винагороди, то даю слово, вам не дістанеться й мідяка доти, доки у мене будуть кишені, аби надійно сховати її там.

Так Калімеро опинився в божевільні, де його зачинили в окрему камеру з оббитими повстю стінами.

Упоравшись з Калімеро, начальник жандармів хотів було піти поспати, але в цей час із різних кінців міста стали лунати тривожні дзвінки:

— Алло, поліція? Тут у нас неподалік нявкає якийсь собака. Мабуть, скажений. Пришліть кого-небудь.

— Алло, поліція? Куди подівалися ваші гицлі? Біля нашого під'їзду уже з півгодини нявчить собака. Якщо його зараз не заберуть, то вранці ніхто з будинку не вийде, щоб не бути покусаним.

Начальник жандармів негайно скликав усіх гицлів, розбив їх на загони, приставив до кожного з них досвідченого жандарма й розіслав по місту ловити "нявкаючих собак". Як усі вже, мабуть, здогадалися, було віддано наказ виловити семеро кошенят тітки Кукурудзи.

Десь за півгодини було схоплено найменшеньке кошеня. Воно так захопилося своїм нявканням, що й не зогледілося, як його з усіх боків оточили гицлі. Побачивши довкола себе стільки народу, воно наївно вирішило, що то прийшли його привітати, і занявало ще ревніше. Один

із гицлів наблизився до нього з солоденькою посмішкою, погладив кілька разів по спинці, а потім рвучно схопив за шию і кинув у мішок.

Друге з семи кошенят схопили в той час, коли воно, видершись на сідло кам'яного коня, нявкало, звертаючись до невеличкої компанії котів, що понуро й недовірливо поглядали на нього. Побачивши, що промовця зловили, вони всі дружно завалували, підтримуючи цю гицельську акцію.

Третє кошеня спіймали, коли воно зчепилося з якимсь собакою.

— Ти чого, дурненький, весь час нявкаєш? — спитало кошеня.

— А що ж я повинен робити? Я кіт, тому й нявкаю, — відповів собака.

— Ти, я бачу, зовсім з глузду з'їхав. Невже ти не бачив себе ні разу в дзеркалі? Ти собака і мусиш гавкати. А я кіт — і мені треба нявкати. Ось послухай: няв, няв-ня-а-а-ав!

Отож вони так засперечалися, що аж зчепилися, і гицлі, недовго думаючи, схопили їх обох, але потім собаку відпустили, бо він, за законом, мав право нявкати.

Так само зловили четверте, п'яте і шосте кошеня.

— Тепер залишилося впіймати лише одного собаку, — втішали один одного вкрай стомлені нічною облавою гицлі й жандарми.

Як же вони здивувалися, коли після кількох годин пошуків наткнулися не на одного, а на двох нявкаючих котів.

— Їх стає більше, — зауважив один із жандармів.

— Це вже, видно, пошесть пішла, — додав гицель.

З останніх двох котів один був сьомим кошеням тітки Кукурудзи, а другий виявився усього-навсього собакою Дружком, про якого ми вже згадували в одному з перших розділів. Добре поміркувавши, він дійшов висновку, що Шкандибчик, мабуть-таки, не дуже помилявся, коли порадив йому нявкати. Він скористався його порадою, а потім, навіть усупереч своєму бажанню, не міг уже більше гавкати.

Дружок дав себе зловити відразу. А от сьоме кошеня, найстарше з усієї компанії, виявилось найспритнішим: воно видерлося на дерево і довгенько там розважалося, виконуючи найкращі арії з котячого репертуару і викликаючи люту у своїх переслідувачів.

На цей незвичайний концерт збіглася велика юрма людей, і вони, як це часто трапляється, розділилися на два табори. Одні з них — благомисні громадяни — підтримували жандармів і закликали їх якомога швидше покласти край цьому неприємству. Інші — жартуни, а може, й не тільки жартуни — вболівали за кошеня і підбадьорювали його, вигукуючи:

— Няв! Няв!

Зібралось на це видовище й чимало котів, які заходилися гавкати на сміливця трохи від заздрощів, трохи від злості. Час від часу деякі з них, передумавши, теж починали нявкати. Гицлі відразу ж хапали їх і кидали у свої мішки.

Щоб змусити вперте кошеня злізти на землю, жандармам довелося викликати пожежників і підпалити дерево. Отож юрба змогла потішитися ще й видовищем невеличкої пожежі, і всі вдоволені розійшлися по домівках.

Нявкучих котів, спійманих цієї ночі, виявилось штук двадцять. Усіх їх відвезли до божевільні, оскільки по-своєму вони казали правду, а отже, були ненормальними котятами. Директор божевільні не знав, куди їх подіти. Він довгенько сушив над цим голову і вирішив кинути їх усіх до

палати Калімеро Векселя. Можете собі уявити, який радий був донощик цій компанії, що нагадала йому про причину його лихих пригод! Тим-то через дві години він і справді збожеволів, занявкавши і замуркотівши, як і його галасливі сусіди, і, коли якась необачна миша спробувала перебігти з одного кутка палати в інший, Калімеро першим стрибнув за нею. Правда, миша встигла шмигнути в нору, але залишила частину свого хвоста у гострих зубах Калімеро.

Шкандибчик, зібравши всі ці новини, вже вертався додому, щоб поділитися ними з Джельсоміно, коли раптом почув, як добре знайомий йому тенор завів одну з тих пісень, які співають у його рідному селі і які завдали йому стільки прикрощів.

"Цього разу, — подумав Шкандибчик, — я ладний побитися об заклад на всі свої чотири лапи разом з новою, що Джельсоміно спить і бачить сон. Якщо я не поспішу, то поліція випередить мене неодмінно".

Перед будинком він побачив великий натовп слухачів. Ніхто не рухався з місця, не розмовляв. І навіть коли в сусідніх будинках посипалися шибки, ніхто не висовувався з вікон і не протестував. Здавалося, що цей чарівний спів заворожив усіх. Шкандибчик помітив у натовпі й двох молодих жандармів, обличчя яких теж сяяло від захвату. Жандармам, як вам відомо, було віддано наказ заарештувати Джельсоміно, проте жоден із цих двох вочевидь не мав такого наміру. На жаль, у цей час до будинку підійшов цілий загін жандармів. їхній начальник дубцем прокладав собі дорогу в натовпі: він, мабуть, недочував, і до співу Джельсоміно йому було байдуже. Шкандибчик вилетів сходами на піддашшя і блискавкою ввірвався у кімнату.

— Прокинься! Вставай! — кричав він, лоскочучи хвостом під носом у Джельсоміно. — Концерт закінчено! Внизу поліція!

Джельсоміно розплющив очі, щосили потер їх кулаком і запитав:

— Де я?

— Якщо ми негайно не втечемо звідси, — промовив Шкандибчик, — я скажу тобі, де ти будеш, — у буцегарні.

— Невже я знову співав уві сні?

— Тікаймо швидше на дах!

— Це можеш ти, а я не звик лазити по черепиці.

— Триматимешся за мій хвіст.

— А куди ми підемо?

— Поки що чимдалі звідси. І кудись-таки ми прийдемо напевно.

Шкандибчик першим стрибнув із вікна кімнати на дах, і Джельсоміно нічого не залишилося, як, заплющивши очі, аби не закрутилася голова, лізти слідом за ним.

Тепер історію химерну прочитай про Бенвенуто Ніколи-Не-Сідай

На щастя, будинки в тій частині міста тулилися один до одного, як оселедці в бочці, і Джельсоміно, підбадьорюваний Шкандибчиком, легко перестрибував з одного даху на інший. Щоправда, Шкандибчик залюбки скакав би через ширші прогалини між будинками — отоді можна було б повністю розпружинити своє тіло. Та раптом Джельсоміно однією ногою посковзнувся і на животі з'їхав із даху на невеличкий балкон, де якийсь дідок поливав квіти.

— Пробачте мені, будь ласка! — вигукнув Джельсоміно, розтираючи забите коліно. — Я зовсім не мав наміру потрапити до вас у будинок таким несподіваним чином.

— Не треба вибачатися, — ввічливо сказав дідок. — Я щасливий, що ви до мене завітали. Скажіть краще, чи не забилися? Сподіваюся, у вас усе ціле?

Цієї миті Шкандибчик перехнябився з даху і пронявчав:

— А мені до вас дозволите?

— О, ще один гість! — промовив дідок, зрадівши. — Заходьте, заходьте! Це велика втіха для мене.

Тим часом коліно, яким ударився Джельсоміно, розпухло просто на очах.

— Як жаль, — бідкався дідок, — що я не маю в хаті жодного стільця, аби вас посадовити.

— То покладімо його на ліжку, — запропонував Шкандибчик, — якщо ви, звичайно, не заперечуєте.

— На моє нещастя, — сказав дідок засмучено, — у мене й ліжка нема. Піду я попрошу в сусіда крісло.

— Ні, ні, не треба, — квапливо сказав Джельсоміно, — я можу посидіти й на підлозі.

— То заходьте до кімнати, — запросив дідок, — і всідайтеся на підлозі, а я тим часом приготую вам доброї кави.

Кімната була невеличка, але гарно прибрана й обставлена полірованими меблями. Тут стояли стіл, буфет, шафа. Зате не було ні стільців, ні ліжка.

— Ви що, завжди на ногах? — запитав Шкандибчик.

— Інакше мені не можна, — відповів дідок.

— І ніколи не лягаєте спати?

— Ніколи. Часом я сплю на ногах, та й то рідко. І не більш як дві години на тиждень.

Джельсоміно й Шкандибчик переглянулися і разом подумали: "Ось ще один мастак розказувати побрехеньки".

— Пробачте за мою цікавість, а скільки вам років? — не вгавав із своїми запитаннями Шкандибчик.

— Точно й не скажу. Я народився десять років тому, але зараз менідесь сімдесят п'ять чи сімдесят шість.

З виразу облич своїх гостей дідок зрозумів, що вони не повірили йому. Тому він, зітхнувши, пояснив:

— Це не вигадка, це неймовірна, але правдива історія. Якщо хочете, поки ми питимемо каву, я розповім її вам.

— Моє ім'я, — почав дідок. — Бенвенуто. Проте всі називають мене Бенвенуто Ніколи-Не-Сідай.

Отже, Бенвенуто народився в сім'ї лахмітника. Такої вертлявої і непосидючої дитини ще світ не бачив. Справді-бо, не встигли ще

новонародженому ім'я вибрати, а він уже вистрибнув із пелюшок і став гасати по хаті. Батьки насилу вгамували його і вклали спати, а вранці виявилось, що колиска закоротка для нього і ноги звисають із неї.

— Видно, він спішить вирости, щоб скоріше допомагати батькам, — сказав його тато.

Увечері, коли його клали спати, одяга і взуття були саме враз, а вранці черевики вже муляли, а в сорочку він узагалі не влазив.

— Нічого, — казала його мати, — в хаті лахмітника завжди повно різного дрантя. От я й пошию з нього синові нову сорочку.

Минув тиждень, і Бенвенуто так виріс, що всі сусіди стали радити батькам віддати його до школи.

Дружина лахмітника повела сина до вчителя, який, вислухавши її, не на жарт розсердився:

— А чому ви не привели його на початку навчального року? Вже закінчується остання чверть. Як же я можу взяти вашого сина?

Коли мати пояснила, що Бенвенуто тільки тиждень від народження, вчитель розсердився ще дужче:

— Сім днів? Шановна синьйоро, тут у нас не дитячі ясла. Приходьте через шість років, і тоді ми зможемо поговорити з вами серйозно.

Нарешті вчитель підвів очі від класного журналу і побачив, що Бенвенуто вищий на зріст, ніж усі його учні. Він посадив хлопця на останню парту і став пояснювати, що двічі по два — чотири.

Рівно опівдні задзвенів дзвоник. Усі школярі посхоплювалися з-за парт і стали в ряд, щоб вийти з класу. Тільки Бенвенуто не зрушив з місця.

— Бенвенуто, — звернувся до нього вчитель, — ставай і ти в ряд.

— Не можу, синьйоре вчителю.

Він і справді не міг, бо за час занять так виріс, що його затиснуло в парті. Довелося викликати шкільного сторожа, щоб він виручив Бенвенуто.

Наступного ранку його посадили за більшу парту, але опівдні Бенвенуто знову не міг устати, бо й ця парта затиснула його, як мишоловка мишу. Довелося викликати столяра, щоб той розібрав парту.

— Завтра принесемо парту з п'ятого класу, — сказав учитель, чухаючи потилицю. І він розпорядився занести до класу одну з найбільших парт у школі.

— Ну а як тепер?

— Зовсім вільно, — радо відповів Бенвенуто.

І щоб довести вчителю, що йому й справді просторо за цією партою, Бенвенуто кілька разів то вилазив, то знову сідав за парту. Але коли пролунав дзвінок про закінчення уроків, і ця парта виявилася замалою. Довелося ще раз викликати столяра.

Директор школи і мер міста стали звинувачувати вчителя:

— Що там у вас коїться в класі, синьйоре вчителю? Може, негаразд із дисципліною? Цього року у вас парти ламаються, як тріски. Будьте

суворіші зі своїми бешкетниками, бо ми не можемо щодня купувати нові парти.

Лахмітникові довелося відвести сина до найавторитетнішого в місті лікаря і розповісти йому все, як є.

— Ну що ж, побачимо, — сказав лікар, начепивши окуляри, щоб краще розгледіти незвичайного пацієнта.

Він обміряв Бенвенуто вздовж і вшир.

— А тепер сядь, — наказав він.

Бенвенуто зручно всівся у крісло, а лікар, зачекавши хвилинку, мовив:

— Уставай!

Бенвенуто підвівся, і лікар знову заходився обміряти його зріст і ширину грудей.

— Гм, — буркнув він, протираючи окуляри хустинкою, аби пересвідчитися, що з очима все гаразд, — а тепер знову сядь.

Він ще кілька разів змушував Бенвенуто вставати й сідати, а потім зробив такий висновок:

— Випадок дуже цікавий. У хлопчика нова, ще не зареєстрована в медичній практиці хвороба. Полягає вона ось у чому: коли хлопчик сидить, він надзвичайно швидко старіє. Для нього хвилина, проведена навсидячки, дорівнює цілій прожитій добі. Як лікувати цю дивну хворобу? Хлопчик мусить бути завжди на ногах, інакше за кілька днів він стане старим дідом із сивою бородою.

Після цього страшного висновку лікаря життя Бенвенуто зовсім змінилося. У школі для нього зробили спеціальну парту — без лави, щоб йому не кортіло сісти. Дома він їв стоячи, а варто було йому присісти погрітися біля печі, як одразу лунали окрики:

— Ти що, вирішив передчасно постаріти?

— Вставай, вставай, якщо не хочеш скоро посивіти! "Але ж спав він у ліжку?" — питаєте ви.

Ні про яке ліжко він і думати не міг, якщо не хотів прокинутися з білою бородою. Бенвенуто навчився спати на ногах, як коні. Ось чому язикаті сусідки прозвали його Бенвенуто Ніколи-Не-Сідай. І це прізвисько залишилося за ним на все життя.

Та ось одного сумного дня старий лахмітник захворів і відчув, що скоро помре.

— Бенвенуто, — сказав він синові перед тим, як навіки склепити очі,— тепер усе лягає на твої плечі. Мати вже стара і не має сил працювати. Знайди собі якусь чесну роботу, від якої мав би втіху. Працюючи, ти збережеш собі молодість, бо тобі ніколи буде навіть присісти.

На другий день після похорону батька Бенвенуто пішов шукати роботи, але скрізь його брали на кпини:

— Ти хочеш роботу, синку? Але ж ми тут не гуляємо і не в м'ячика граємося, а важко працюємо. Ти ще не доріс, щоб працювати на фабриці.

— Роботу?! — дивувалися інші. — Та нас оштрафують, якщо ми тебе візьмемо: праця неповнолітніх заборонена...

Бенвенуто ні з ким не сперечався і весь час думав, як собі зарадити.

Після марних пошуків він вернувся додому, сів перед дзеркалом і став чекати.

— Лікар казав, якщо я сяду, то почну старіти. Що ж, побачимо, чи це правда...

Вже за кілька хвилин він помітив, що став рости, бо відчув, як почали муляти черевики. Бенвенуто роззувся і заходився розглядати свої ноги, які довшали просто на очах. Потім він знову, подивився в дзеркало і найперше вельми здивувався.

— Цікаво, що це за юнак із чорними вусами дивиться на мене? Здається, я знаю його і вже десь бачив це обличчя...

Трохи перегодя він усе збагнув і аж засміявся:

— Та це ж я сам! Оце так постарів! Негайно треба вставати на ноги, бо більш старіти мені не хочеться...

Можете собі уявити, як здивувалася його мати, коли побачила перед собою високого й кремезного юнака, що говорив баском і мав густі, як у начальника жандармів, вуса.

— Бенвенуто, синку мій, як же ти виріс і змінився!

— Це все на краще, мамо. Ось побачите, тепер я вже знайду роботу.

Проте він не пішов її шукати, а викотив із повітки батьків візок і попхав його вулицями міста, вигукуючи:

— Несіть ганчір'я! Несіть ганчір'я!

Почувши його гучний і приємний голос, на поріг повибігали язикаті сусідки.

— Який вродливий і ставний юнак! Звідкіля ти взявся? — питали вони навперебій.

— Бенвенуто Ніколи-Не-Сідай! Невже це ти?

— Я, тітоньки. Я необачно сів у крісло і заснув, а прокинувся вже з вусами.

Так Бенвенуто почав працювати. Всі любили його. Він завжди був на ногах зі своїм візком, завжди ладний допомагати іншим, завжди за якоюсь роботою і завжди приятний. Одного разу його навіть хотіли обрати мером міста.

— Нам треба саме таку людину, як ти, що не засиджувалася б у своєму кріслі...

Але Бенвенуто відмовився від цієї пропозиції.

Через кілька років померла його мати.

"Я zostався один, як палець, — подумав Бенвенуто. — Сидіти склавши руки я все одно не зможу, бо швидко постарію. Піду-но я краще поблукаю по світу та подивлюся, як живуть інші люди".

Як вирішив, так і зробив. Узяв він свого візка з ганчір'ям і вирушив у незнайомий світ. Він міг іти вдень і вночі, не відчуючи втоми, через те багато бачив і розмовляв з різними людьми.

— Ви такий чемний і добрий юнак, — часто казали йому. — Присядьте на хвилю біля нас, та поговоримо хоч трохи.

— Погомоніти трохи можна й стоячи, — відповідав Бенвенуто. Так він довго блукав по світу і не старів.

Якось, проходячи повз убогу-преубогу хатину, він став свідком людської безпорадності, від якої у нього боляче стислося серце: в постелі лежала хвора мати, а коло неї на долівці купкою сиділи дітки й гірко плакали, одне гучніше одного.

— Юначе... — благально покликала його жінка. — Зайдіть-но хоч на хвилинку. Я не в силах підвестися, щоб угамувати діток, а кожна їхня сльоза для мене — ніж у серце.

Бенвенуто зайшов до хатини, взяв на руки одне дитя і, походивши з ним трохи, загойдав його. Так само він поприсипляв і інших. Тільки найменшеньке ніяк не могло вгамуватися.

— А ви присядьте з ним на хвилинку, — підказала мати, — і погойдайте на руках. Воно звикло, що його заколисують сидячи.

Бенвенуто підійшов до грубки, біля якої стояла лавка, і тільки сів, як дитина вгамувалася. Це був на диво гарний хлопчик. Коли він усміхався, всенька кімната, здавалося, веселішала. А усміхався він тому, що Бенвенуто корчив усілякі гримаси, аби тільки його розсмішити. Потім він заспівав малому пісеньку, і той, зрештою, заснув.

— Дякую вам від щирого серця, — сказала жінка. — Якби ви не нагодилися, я, мабуть, померла б з відчаю.

— Не говоріть такого навіть жартома, — відповів їй Бенвенуто.

Коли він підвівся, щоб уже йти, то мимохідь подивився в дзеркало, яке висіло на стіні, і побачив, що скроні йому посріблила сивина.

"Я геть забув, що коли сиджу, то швидко старію", — подумав Бенвенуто. Але враз розпростав плечі, глянув востаннє на сонних діток і рушив далі своєю дорогою.

Іншим разом, ідучи глухої ночі вулицею якогось невеличкого села, він помітив світло в одному вікні. Заглянувши крізь шибку, Бенвенуто побачив дівчину, яка пряла вовну. Виводячи нитку, вона раз по раз зітхала і бідкалась на свою гірку долю.

— Що вас так мучить? — запитав Бенвенуто, зайшовши в дім.

— Ах, уже очі злипаються: третя ніч, як не сплю, бо треба на завтра закінчити роботу. Якщо я не встигну, мені не заплатять і нашій родині хоч з голоду помирай. А ще й прядку відберуть. Я б зараз, здається, все на світі віддала, аби тільки поспати хоч півгодинки.

"Півгодинки — це лише тридцять хвилин, — подумав Бенвенуто. — Мабуть, стільки і я міг би попрясти за дівчину".

— Послухайте, — сказав він владним голосом, — ідіть і поспіть, а я за вас попрацюю. Мені давно кортить попрясти. А за півгодинки я вас розбуджу.

Дівчина прилягла на лаву, скрутившись клубочком, мов кошеня, і відразу ж заснула. Бенвенуто став прясти, та так і не зважився розбудити дівчину. Щоразу, коли він підходив до неї, йому здавалося, що їй сняться прегарні сни.

Надворі розвиднилося, зійшло сонце і збудило дівчину.

— Ой, та я ж проспала цілу ніч!

— Дарма, дарма, мені було цікаво працювати, — заспокоїв її Бенвенуто.

— У вас голова ніби крейдяним пилом покрилася! "Хтозна, на скільки років я постарів за цю ніч?" — подумав Бенвенуто. Проте він анітрохи не жалкував, бо скінчив роботу, що її мала виконати дівчина, личко якої аж сяяло радістю.

Якось Бенвенуто зустрів одного неборака-дідка, котрому прийшов час померати.

— Як жаль, — сказав дідок, зітхаючи, — що мушу йти на той світ, не зігравши перед смертю ні з ким у карти. Всі мої друзі давно повмирали.

— Якщо заковика тільки в цьому, — відповів Бенвенуто, — то можете зіграти зі мною.

Бенвенуто грав стоячи, і дідок невдоволено заперечив:

— Ти от стоїш і заглядаєш до мене в карти. Мабуть, ти неодмінно хочеш виграти, користуючись тим, що я немічний старець.

Бенвенуто сів на стілець і не вставав, аж поки вони закінчили грати. Він чогось так розгубився, що кілька разів бив не тією картою, і старий виграв. Він радів, як хлопчак, що заліз у чужий садок по груші і може безкарно красти їх.

— Зіграймо ще раз, — весело запропонував дідок. Бенвенуто хотів було встати, адже сидіти для нього означало старіти на дні, місяці, а то й роки. Але йому не хотілося завдавати прикрощів бідному дідкові. Тому він не встав і зіграв ще раз, а потім і втретє. Дідок, здавалося, аж помолодшав на radoщах.

— Його роки перейшли до мене, — зітхнув Бенвенуто, глянувши на себе в дзеркало, що стояло у дідка в кімнаті.

Його чуб побілів і став як снігом обсипаний.

— Нема чого жалкувати, — вирішив Бенвенуто. — Може, дідок хтозна-скільки років тільки й снів про те, щоб обіграти когось у карти.

Отак щоразу, коли, аби допомогти комусь, Бенвенуто сідав, чуб у нього білішав і білішав. Потім і спина стала гнутися, як ото дерева від сильного вітру, а очі вже не бачили так зірко, як колись. Бенвенуто Ніколи-Не-Сідай щодалі помітніше старів, і врешті-решт у нього на голові не залишилося жодної чорної волосинки. Ті, хто добре його знав, казали йому:

— От і маєш тепер дяку за те, що так безкорисливо робив усім добро! А якби був дбав тільки про себе, то й сьогодні скавав би, як горобчик.

Але Бенвенуто Ніколи-Не-Сідай думав інакше. Кожна сива волосина нагадувала йому про якусь добру справу. А хіба це не найголовніше?

— Ти міг би продовжити життя собі, а не роздавати його всім потроху, — дорікали йому язикаті кумасі.

Та у відповідь Бенвенуто хитав головою, всміхався й думав, що кожна його сива волосина подарувала йому нового друга — їх тисячі й тисячі розсіяно по всій землі. А у вас багато друзів? Хотілось би вам мати їх стільки, як у Бенвенуто?

Бенвенуто й далі мандрував по світу, хоч тепер уже опирався на ціпок і часто зупинявся, щоб перевести дух. Отак, мандруючи, він і забрів у Країну брехунів, де, як і його батько, став лахмітником і цим заробляв собі на життя.

— Ви побували у стількох країнах, — перебив його розповідь Шкандибчик. — Невже ви не знайшли собі кращого місця?

Бенвенуто Ніколи-Не-Сідай усміхнувся:

— От саме тут люди найбільше потребують допомоги. Це найнещасніша країна на землі, а отже, тут моє місце.

— Ось він, правильний шлях! — вигукнув Джельсоміно, що слухав дідусеву оповідь зі сльозами на очах. — Тепер я знаю, що мені робити з моїм голосом. Замість того, щоб вештатися по світу й залишати по собі руїни, я спробую так його поставити, щоб він приносив людям радість.

— Це тобі буде нелегко зробити, — зауважив Шкандибчик. — Наприклад, якщо ти почнеш співати діткам колискову, то не даси їм заснути.

— Але інколи можна робити добро й тим, що будити людей, котрі глухі до всього й поснули, — лагідно відповів йому Бенвенуто.

— Я будь-що розв'яжу це завдання! — твердо мовив Джельсоміно, вдаривши кулаком об підлогу.

— Але передусім, — зауважив Шкандибчик, — тобі треба вилікувати своє коліно.

А коліно у Джельсоміно й справді дедалі більше спухало, і він не міг уже ні стояти, ні ходити. Тому вирішили, що він побуде у старого Бенвенуто, аж поки зовсім одужає. До того ж Бенвенуто ніколи не спав і міг доглядати хлопця вночі, щоб він спросоння не заспівав і знову не накликав на себе жандармів.

Як Бананіто впхнули за ґрати й олівець узявся страви готувати

Бананіто, як ви легко пригадаєте, вийшов з дому рано-вранці у пошуках щастя. Ніякого певного плану він не мав, — просто йому дуже хотілося показати людям свою малярську майстерність.

Місто ще тільки-тільки прокидалося. Двірники поливали з шлангів вулиці, обмінюючись жартами з робітниками, що поспішали велосипедами на роботу і раз по раз ризикували потрапити під холодний душ. Був лагідний безхмарний ранок, і Бананіто, зупинившись на тротуарі, відчув, як у його голові народжуються прекрасні задуми. Йому раптом учулися п'янке пахощі, так ніби довкола нього, на відшліфованому камінні бруківки, зацвіли мільйони фіалок.

— Це буде просто геніально, якщо намалювати, — радісно вирішив він.

І на тому ж місці, перед самісінькими ворітьми фабрики, біля якої він опинився в ту мить, Бананіто присів на тротуарі, дістав із коробки кольорові палички крейди і заходився малювати. Його відразу ж обступив гурт робітників.

— Б'юсь об заклад, — промовив один із них, — що цей бродячий художник намалює самотнього вітрильника посеред моря чи якогось святого в ореолі. А де його собака з кашкетом у зубах, який збирає милостину?

— Мені довелося бути свідком, цікавого випадку, — озвався другий робітник. — Один такий художник провів на асфальті червону лінію. Всі довкола стояли й сушили собі голову над тим, що б це мало означати.

— Ну й що ж то було?

— Про це запитали в самого художника, і він відповів так: "Я хочу подивитися, чи зможе хтось із вас пройти під цією лінією, а не по ній". А потім насунув на очі капелюха і пішов геть. Напевно, він був несповна розуму.

— Але цей не схожий на такого, — зауважив хтось із натовпу. — Погляньте самі.

Бананіто, не підводячи голови, малював так швидко, що очі не встигали стежити за порухами його руки. А на тротуарі ніби оживала виплекана в його уяві мрія — виростала грядочка чудових фіалок. Правда, це був лише малюнок, але квіточки були на ньому такої живої краси, що за мить від них полинули ніжні пахощі фіалок.

— Я справді чую аромат фіалок, — здивовано прошепотів один із робітників.

— Називай їх краще гарбузами, якщо не хочеш опинитися у в'язниці, — застеріг його товариш. — А зрештою, твоя правда: таки пахне фіалками.

Усі стояли довкола Бананіто затамувавши подих. Чути було тільки, як пошкрябує по камені крейда і як із кожним синім штрихом нарастають пахощі фіалок. Робітники були приголомшені. Вони то перекладали з руки в руку вузлики з сніданками, то вдавали, ніби перевіряють, чи добре накачані шини у велосипедах, а самі не пропускали жодного поруху Бананіто і з приємністю вдихали пахощі, які звеселяли їхні серця.

Пролунав гудок, але ніхто з робітників і з місця не зрушив, щоб поспішити на роботу. Натомість почулися вигуки: "От молодчина!" Бананіто аж тепер підвів голову і побачив очі своїх глядачів. У них він прочитав стільки захоплення, що від несподіванки аж злякався. Хутенько позбиравши свої кольорові крейдяні палички, він пішов геть.

Один із робітників наздогнав його і сказав:

— Що ти робиш? Чого тікаєш? Ще хвилина — і ми віддали б тобі усі свої гроші. Адже ми ніколи не бачили таких чудових малюнків.

— Дякую! — квапливо відповів Бананіто. — Мені нічого від вас не треба. Дякую.

І перейшов на протилежний бік вулиці, щоб побути самому.

Серце в нього билось так шалено, що можна було помітити, як у тому місці на грудях піднімається куртка — ніби там ховалося кошеня. Художник був по-справжньому щасливий!

Він довгенько блукав містом, не наважуючись узятися за новий малюнок. Сотні думок роїлися у нього у голові, і жодна з них його не задовольняла.

Аж ось йому на очі потрапив собака і викликав бурю натхнення. Бананіто присів навшпиньки на тротуарі на тому самому місці, де йому саянула ця думка, і заходився малювати.

У місті завжди є люди, що не мають іншої роботи, як швендяти вулицями, — перехожі за професією, а можливо, просто безробітні. І ось знову довкола Бананіто зібралася юрба підбрехачів.

— Диви-но, який оригінал — малює кота. Так наче в нас мало живих, що блукають подвір'ями.

— Це буде не простий кіт, — весело відповів Бананіто.

— Чули? Не простий! А який же він буде? Може, в чоботях?

Проте всі розмови враз урвалися, мов за помахом чарівної палички, коли собака, ледве Бананіто домалював йому хвоста, схопився на всі чотири лапи і радісно загавкав. Від подиву натовп аж заревів, і наче з-під землі виринув поліцейський:

— Що таке? Що тут скоїлося? А, бачу, бачу! Власне, чую: гавкає кіт. Мало нам нявкучих собак! Чий це кіт?

Натовп умить розсіявся — нікому не хотілося zostаватися за свідка. Тільки один бідолаха, що в ту мить випадково опинився біля поліцейського, не встиг вислизнути, бо той міцно схопив його за руку.

— Його кіт, — пошепки промовив він, глянувши спідлоба на Бананіто.

Поліцейський відпустив неборака і взяв за руку Бананіто.

— Йди за мною! — звелів він.

Бананіто не дав себе упрохувати. Він поскладав у кишеню шматочки кольорової крейди і пішов за поліцейським, не втрачаючи веселого настрою. А собака, задерши хвіст, дременув геть.

Чекаючи, поки його викличе на допит начальник поліції, Бананіто змушений був сидіти в одиночній камері. Проте руки в нього аж свербіли від бажання працювати. Він намалював пташку й випустив її. Але вона не схотіла розлучатися з художником, а пурхнула йому на плече й заходилася легенько подзьобувати його у вухо.

— Я все зрозумів, — промовив Бананіто. — Ти хочеш їсти.

І він умить намалював купку проса. Це нагадало йому самому, що він сьогодні ще не снідав.

— З мене, мабуть, вистачить двох засмажених яєць та золотисто-жовтого персика на закуску.

Бананіто намалював усе, що сам собі замовив, і невдовзі апетитний запах пішов по камері, проник за двері й залоскотав ніздрі тюремному наглядачеві.

— Гм... Що за смакота! — промовив він, пожадливо втягуючи ніздрями апетитні пахощі.

Раптом йому закралася підозра. Він одразу ж відкрив оглядове вічко в дверях і зазирнув у камеру. Побачивши заарештованого, який з великим задоволенням уминав смаженю, він аж остовпів. З таким виразом надзвичайного здивування на обличчі його і застав начальник поліції.

— Оце так новина! — закричав він, не тямлячи себе від обурення. — Це просто нечувано! Виявляється, ми носимо в'язням страви з ресторану!

— Та ні... Та ні...— бурчав, заїкаючись, наглядач.

— Ти що, тюремного статуту не знаєш? Хліб і вода, вода і хліб — і більше нічого!

— Сам не знаю, як це вийшло, — спромігся нарешті виразно сказати наглядач. — Мабуть, він проніс яйця в кишені.

— А плити теж у кишені? Бачу, тут за мою відсутність з'явилися новинки — камери з кухнею...

Та невдовзі начальник поліції сам переконався, що в камері не було ніякої плити. До того ж Бананіто, щоб виручити з біди зовсім не винного наглядача, вирішив признатися, як він роздобув собі їжу.

— Ти мене за дурня маєш, — сказав начальник поліції, з недовірою вислухавши Бананіто. — А що ти робитимеш, коли я накажу тобі приготувати камбалу під білим соусом?

Не сказавши й слова, Бананіто взяв аркуш чистого паперу і заходився малювати замовлену страву.

— Вам з петрушкою чи без петрушки? — спитав він, закінчуючи малюнок.

— Авжеж, з петрушкою, — відповів начальник поліції, презирливо всміхаючись. — Ти справді маєш мене за бовдура. Але запам'ятай: коли ти закінчиш малювати, я змушу тебе проковтнути увесь цей клопоть паперу.

Та щойно Бананіто закінчив малюнок, як з аркуша полинули лоскітливі пахощі смаженої камбали під білим соусом, а за мить перед витріщеними від подиву очима начальника поліції на столі вже парувала страва, щедро притрушена листям петрушки, яка, здавалося, сама промовляла: "Зробіть ласку, покуштуйте мене!"

— Смачного вам, синьйоре начальнику, — сказав Бананіто. — Страва готова!

— Мені щось перехотілося їсти, — буркнув начальник поліції, ковтаючи слину і потроху приходячи до тями від подиву. — Камбалу з'їсть наглядач. А ти йди за мною! — наказав він художникові.

Бананіто міністром зробили й так само зненацька в тюрму посадили

Начальник поліції не був дурнем, навпаки: він був великим хитруном.

"Цей художник, — міркував він, ведучи Бананіто до себе в кабінет, — варт стільки золотих, скільки сам важить, а може, ще й більше. А позаяк у мене є досить великий сейф, то було б просто несправедливо, якби в нього не лягло кілька кілограмчиків золота. Там би воно надійно зберігалось, і його ніколи не погризли б миші. Та ще й король гарненько віддячить мені за таку знахідку". Проте його сподіванням не судилося здійснитися. Король Джакомоне, якому вже встигли про все доповісти, наказав негайно доставити до нього художника. А начальникові поліції він на прощання пообіцяв:

— За ваше відкриття ви матимете медаль за особливі заслуги.

— А що я з нею робитиму, з тією медаллю? — невдоволено бурчав собі під ніс начальник поліції. — У мене тих картонних медалей назбиралося аж двадцять чотири. Якби були кульгаві столи, то хоч би попід ніжки попідсовував, аби вони не хилилися.

Та хай собі начальник поліції бурчить і йде своєю дорогою. А ми краще побудемо при зустрічі Бананіто з самим королем Джакомоне.

Опинившись віч-на-віч із всемогутнім монархом, художник анітрохи не знітився. Він спокійнісінько відповідав на всі запитання, не відриваючи при цьому очей від захоплюючої оранжевої перуки, що сяяла у короля на голові, як вивершений помаранчами кошик на ринку.

— На що це ви так пильно задивляєтеся? — поцікавився король.

— Я милуюся вашими розкішними кучерями, ваша величносте.

— А ви змогли б намалювати такі самісінькі? Джакомоне мав потаємну надію, що Бананіто зуміє намалювати просто на лисині справжні кучері, які не треба буде перед сном знімати з голови і класти в комод.

— Таких гарних, як у вас, певно, не зумію, — нерішуче сказав Бананіто, сподіваючись цією відповіддю зробити королеві неабияку приємність.

У глибині душі художникові було навіть шкода цього неборака, якому лисина завдавала стільки прикрощів. Хоч багато хто стрижеється наголо, аби звільнити себе від зайвої мороки щодня розчісуватися. Та й судять про людей не за кольором їхнього чуба чи кіс. Правду кажучи, якби Джакомоне навіть мав власні кучері, темні чи світлі, все одно він залишився б шахраєм і піратом, яким його всі знали.

Зітхнувши, Джакомоне вирішив відкласти на певний час заманливу думку прикрасити свою лису голову живим чубом. Натомість він задумав так використати талант Бананіто, щоб увійти в історію і мати славу справжнього великого короля.

— Я призначу вас міністром звіринця, — сказав він на прощання художникові. — Звіринець у нас є, а от звірів у ньому нема. Ви їх понамальовуєте. Але щоб там були всі звірі, які тільки живуть на землі.

"Краще бути хоч якимсь міністром, ніж гібіти у в'язниці", — подумав собі Бананіто. І до вечора він на очах у тисяч допитливих намалював і зробив живими сотні тварин різних порід і мастей. Тут були леви, тигри, крокодили, слони, папуги, черепахи, пелікани. І, звісно ж, собаки: сторожові, мисливські, гончі, хорти, шпіци, такси, які, збившись до купи, так завалували, що викликали страшне невдоволення у придворної знаті.

— Що ж це з нами тепер буде, якщо його королівська величність дозволяє собакам гавкати, — бурчали вони. — Це ж протизаконно! Коли у людей перед очима буде такий небезпечний приклад, їм спаде на думку ще гірше.

Проте Джакомоне наказав не заважати Бананіто і дозволив йому робити все так, як він вважав за потрібне. Тож придворним довелося затамувати своє обурення і змиритися.

Після того як Бананіто закінчував малювати, звірі йшли в клітки на свої місця. У басейні опинилися білі ведмеді, тюлені, пінгвіни, а на алеях звіринця з'явилися навіть сардинські віслики, запряжені у візки, щоб катати дітей.

Цього вечора Бананіто не довелося спати на піддашші. Король дав йому кімнату в палаці й поставив коло дверей аж десять вартових, боючись, аби художник не втік.

На другий день у звіринці вже нічого було робити, і Бананіто призначили міністром харчових продуктів, або, як казали, першим паперистом держави. Йому приготували столи і все необхідне, щоб він малював просто перед входом до королівського палацу і люди могли замовляти й одержувати все, що їм тільки заманеться поїсти.

Спочатку дехто був розчарований. Якщо у Бананіто просили, наприклад, чорнила, що мовою брехунів означало хліб, то Бананіто малював каламарчик чорнила і неодмінно казав:

— Візьміть. Хто далі?

— А навіщо мені чорнило? — бурчав розчарований замовник. — Що я його — питиму чи їстиму?

Та невдовзі люди збагнули, що коли хочеш одержати від Бананіто бажану річ, називай її справжнім ім'ям, хоч це й було суворо заборонено.

Обуренню придворних не було меж.

— Куди ми котимося? — шипіли вони, позеленівши від злості. — Ці витівки до добра не доведуть. Скоро ніхто не буде брехати і казатиме тільки правду! Що це скоїлося з нашим королем Джакомоне?

А король Джакомоне все ніяк не міг відважитися попросити Бананіто намалювати йому справжнього чуба, щоб гордо носити його на голові, не боячись вітру. А поки що король дозволяв художникові робити все, що йому заманеться. Придворні були вкрай невдоволені, ковтаючи ці гіркі пілюлі. Вони вже набили ними шлунки по саму зав'язку.

Генералам теж було нелегко.

— Ви тільки подумайте, — невдоволено казали вони. — Нарешті нам попався такий справжній умілець, як оцей художник, і що ж ми

дозволяємо йому творити? Якусь смаженю, курчат на рожні, картопляні хрустики й нудотні плити шоколаду. Гармати нам треба робити, гармати! Ми створили б непереможну армію і розширили б кордони королівства!

Найвойовничіший генерал пішов просто до короля Джакомоне і виклав йому цю думку.

Старий пірат, слухаючи генерала, раптом відчув, як у нього закипає в жилах кров.

— Гармати! — аж скрикнув він. — Звичайно ж, гармати! І військові кораблі, і літаки, і дирижаблі! Негайно покличете до мене Бананіто, чорт би його взяв!

Давненько вже найдовіреніші із почту короля Джакомоне не чули, щоб він згадував чорта. Це була найулюбленіша його лайка в ті часи, коли він, стоячи на капітанському містку свого корабля, звертався з промовою до ватаги піратів, перш ніж послати їх на абордаж.

Роздачу продуктів біля столу було негайно припинено, а Бананіто привели до короля, що чекав його з усім своїм генеральним штабом. На стінах королівської приймальні висіли величезні стратегічні карти, а слуги внесли коробку з прапорцями, щоб позначати місця майбутніх баталій.

Бананіто дуже спокійно, нікого не перебиваючи, вислухав усі запальні промови воєначальників. Та коли йому дали папір і олівець, щоб він одразу ж почав за своїм методом виготовляти гармати, він посеред аркуша написав великими друкованими літерами "HI" й обійшов з ним усю залу, аби пересвідчитися, що всі прочитали його відповідь.

— Поважні синьйори, — звернувся він після цього до присутніх, — якщо ви бажаєте доброї кави, щоб прополоскати свої мізки, я приготую її вам швидше, ніж за хвилину. Якщо кожному з вас захочеться мати коня

для полювання на лисиць, я вам намалюю по скакунові найчистокровнішої породи. Ну а про гармати вам доведеться забути. Від мене ви їх ніколи не одержите!

Тут зчинився страшний розгاردіяш. Усі враз загорлали, загрюкали кулаками об стіл. А Джакомоне, щоб не завдати собі болю, підкликав слугу і вперіщив його з усієї сили кулаком по спині.

— Голову, голову йому зітнути з плеч! — лунало звідусіль.

— Вчинимо так, — сказав нарешті Джакомоне. — Голову зітнути ми завжди встигнемо. А поки що дамо йому час дещо зважити. Оскільки цей чоловік — геніальний художник, він не зовсім нормальний. Отож посадимо його на кілька днів до божевільні.

Придворні невдоволено загули, вважаючи цей вирок занадто м'яким. Але швидко припинили, знаючи круту вдачу Джакомоне.

— Поки що, — вів далі король, — художникові не дозволяється малювати ні олівцем, ні фарбами.

І от Бананіто посадили в божевільню в одиночку. Йому заборонили мати при собі папір, олівці, фарби й пензлі.

Не було в камері й шматочка цегли чи крейди. На оббитих повстю стінах можна було малювати хіба що власною кров'ю. Бананіто мусив хоч-не-хоч змиритися з тим, що йому за цих умов не вдасться створити нічого нового.

Він простягся на нарах, поклавши руки під голову, і втупився поглядом у свіжопобілену стелю. В уяві поставали, змінюючи одне одне, чудові видіння. Це були картини, яким він дасть життя, коли вирветься звідси. А в тому, що він вирветься з неволі, Бананіто не сумнівався ні хвилини.

І він мав слушність, бо дехто вже намагався прийти йому на допомогу. Ім'я цього рятівника у вас, напевне, вже крутиться на кінчику язика. Авжеж, ви вгадали: це наш давній і добрий знайомий Шкандибчик.

Шкандибчик для свого рятунку знову ховається в рисунку

Коли у домі Бенвенуто Ніколи-Не-Сідай, де Джельсоміно лікував своє коліно, дізналися, що Бананіто став міністром, Шкандибчик вирішив піти до нього і вручити петицію про звільнення тітки Кукурудзи й Ромолетти. На жаль, він прибув до палацу, коли щаслива зірка Бананіто вже зайшла — швидше, аніж щербатий місяць.

— Якщо хочеш бачити Бананіто, — сказали йому вартові, єхидно посміхаючись, — іди в божевільню. Але хто-зна, чи пустять тебе туди? От хіба що, коли й ти божевільний...

Шкандибчик довго вагався, як йому краще зробити: прикинутися самому божевільним чи спробувати залізти в божевільню якимсь іншим шляхом.

— Лапки мої, виручайте, — вирішив він нарешті. — Тепер, коли вас у мене чотири, вам буде легше видертися по стінах.

Божевільня розміщувалася у похмурому, схожому на фортецю квадратної форми будинку, який був оточений зусібіч глибоким ровом з водою. Шкандибчикові довелося змиритися з холодною купіллю. Він пірнув у воду, швидко переплив на другий бік, видерся по стіні й шмигнув у перше відчинене вікно, що виявилось кухонним. Кухарі й обслуга — всі пішли спати, і в кухні залишився тільки один хлопчина, який мив підлогу. Побачивши кота, він закричав:

— Тпрусь, поганцю! Мав би вже знати, що тут ніколи не лишається недоїдків!

І справді, бідний хлопець був завжди такий голодний, що доїдав усі залишки в мисках, не гребуючи й кістками від риби. Проганяючи kota, щоб він, бува, не схопив зібраних недоїдків, хлопець ненароком прочинив двері, що виходили у довгий коридор. Праворуч і ліворуч уздовж нього тяглися палати для божевільних, або, точніше, ув'язнених. Божевільними вони не були. Єдиною їхньою провиною було те, що вони якось сказали правду і їх, як на зло, почули жандарми короля Джакомоне.

Деякі палати були відгороджені від коридора лише міцними ґратами. Інші виявилися зачиненими масивними залізними дверима, у яких відкривалося тільки віконце, що через нього подавали їжу.

Саме в одній із таких палат Шкандибчик побачив кошенят тітки Кукурудзи і, на свій великий подив, доброго собаку Дружка. Вони спали, поклавши голови на хвіст одне одного, і хтозна, що їм снилося. Шкандибчикові забракло сміливості збудити їх, адже зараз він усе одно не міг їм нічим допомогти. У тій же палаті, як ви пам'ятаєте, сидів і донощик Калімеро Вексель, який ще не спав і, ледве забачивши Шкандибчика, заходився слізно його благати:

— Братику, принеси мені мишу, адже ти на волі! Або хоч мишеня! Відколи вже у мої пазури не попадається й поганенька.

"Оцей таки справді збожеволів", — подумав Шкандибчик.

У глибині коридора була загальна палата, в якій спала щонайменше сотня людей. Серед них були тітка Кукурудза й Ромолетта. Якби там горіло світло, Шкандибчик, напевне, побачив би їх. А тітка Кукурудза, коли б не спала, схопила б за своєю давньою звичкою Шкандибчика за хвіст. Але світло було погашене, і всі в'язні міцно спали, а разом з ними і Ромолетта. Шкандибчик пройшов навшпиньки через увесь довгий коридор і опинився перед сходами, що вели на верхній поверх. Після довгих пошуків і блукань коридорами він нарешті знайшов палату, в якій було ув'язнено Бананіто.

Художник спокійно собі спав, поклавши руки під голову, і вві сні бачив захоплюючі картини, які мав намір у майбутньому намалювати. Раптом на одній із них утворилася порожнеча. Посеред розкішного букета квітів перед Бананіто постала голова кота, що нявкав точнісінько як Шкандибчик. Від несподіванки Бананіто прокинувся, глянув на двері й зрозумів, що він ще досі в божевільні. Проте оглядове віконце в дверях було відчинене, і в його вузькому квадратику з'явилася голова Шкандибчика, який нявкав і далі уже наяву.

— Бананіто! Бананіто! Ну й міцно ж ти спиш!

— Боже мій! Кого я бачу! Даю голову відрубати, якщо це не Шкандибчикові вуса!

— Та прокинься нарешті! Ну звісно, це я, Шкандибчик, та ще й з тією самою лапкою, що ти мені домалював. Скажу тобі, служить вона хоч куди.

По цих словах Шкандибчик витягся, щоб пролізти крізь вузьке віконце, стрибнув у палату-камеру і, підбігши до Бананіто, лизнув йому руку.

— Я прийшов, щоб допомогти тобі.

— Я тобі дуже вдячний. Але як ти це зробиш?

— Поки що не знаю. Сподіваюся, що мені вдасться вкрати ключі в охоронців.

— Вони можуть прокинутися.

— Тоді прогризу дірку в дверях і витягну тебе звідси.

— Та коли б ти мав у запасі й десять років, то й тоді не прогриз би дірку в залізних дверях. Тут потрібне зовсім інше.

— Що саме?

— Напилок. От якби ти мені його роздобув, решту я зробив би сам.

— Тоді я побіжу шукати напилок.

— Усе було б значно простіше, — промовив Бананіто, — якби я зміг намалювати такий напилок. Але ці бандити не залишили мені навіть недогризка олівця.

— Ну, якщо тільки в цьому річ, — весело вигукнув Шкандибчик, — то тоді скористайся моїми лапами! Не забувай, що три з них намальовані крейдою, а четверта олійною фарбою.

— Так, я пам'ятаю. Але боюся, щоб вони в тебе зовсім не стерлися.

Проте Шкандибчик не хотів слухати ніяких доказів.

— Не журися! Ти завжди мені зможеш намалювати нові.

— А як нам спуститися з вікна?

— Намалюєш парашута.

— А як перебратися через рів із водою?

— Намалюєш човника.

Коли Бананіто закінчив малювати все необхідне для втечі, від Шкандибчикової лапи залишився зовсім не придатний ні на що недогризок, так ніби йому зробили ампутацію.

— Тепер бачиш, — сказав Шкандибчик, усміхаючись, — як добре, що я не змінив свого ймення. Був я Шкандибчиком і Шкандибчиком лишуся.

— Хочеш, я тобі зараз же намалюю нову? — запропонував Бананіто.

— Нам нема коли. Мерщій до діла, поки не прокинулася варта.

Бананіто взявся працювати напилком. На щастя, він намалював такий напилочок, який різав залізо, як м'якуш банана. За кілька хвилин у дверях було вирізано широкий отвір і наші друзі через нього вільно вийшли в коридор.

— Ходімо заберемо з собою тітку Кукурудзу і Ромолетту, — запропонував Шкандибчик. — А заодно прихопимо й кошенят.

Та різкий скрегіт напилка розбудив варту, і вона почала обхід, щоб знайти винуватців. Бананіто й Шкандибчик почули квапливі кроки вартових, що почали обнишпорювати всі коридори.

— Шукаймо хутчій дорогу до кухні,— шепнув Шкандибчик. — Якщо вже не можна втекти всім, то врятуймося хоч ми удвох. На волі ми принесемо більше користі, ніж тут, за ґратами.

Коли вони з'явилися на кухні, хлопчина, який уже домив підлогу, знову накинувся на Шкандибчика.

— Я ж тебе тільки що вигнав, ненажеро, а ти знов прийшов сюди і хочеш украсти в мене хліб? Геть звідси, через вікно! Якщо втопишся — туди тобі й дорога.

Він так розізлився на кота і так боявся, що він по— цупить у нього недоїдки, що й не звернув уваги на Бананіто. А Бананіто тим часом пристебнув парашут, приготував човен і взяв на руки Шкандибчика.

— Стрибаймо!

— Так, так, стрибайте, — сердито крикнув їм навздогін хлопчина, — і щоб ноги вашої більше на кухні не було!

Аж коли Бананіто вистрибнув разом із Шкандибчиком з вікна, у хлопчини закралася підозра, що тут щось негаразд. "А це ще хто такий?" — подумав він, чухаючи голову. І, щоб не вскочити в якусь халепу, вирішив тримати язика за зубами: він, мовляв, нічого не чув і нікого не бачив. Знайшовши в купі лушпиння качан від капусти, він мерщій заходився його гризти.

Невдовзі втечу Бананіто виявили. З вікон божевільні виглядали вартові й кричали:

— Тривога! Тривога! Втік небезпечний божевільний! А Бананіто й Шкандибчик у цей час, пригинаючись у човні, щосили налягали на весла, аби якнайшвидше переплисти рів. Та їм не пощастило б далеко втекти, якби їх не чекав наготові зі своїм візком Бенвенуто Ніколи-Не-Сідай, що вчасно розгадав Шкандибчиків намір.

— Хутчій сюди! — прошепотів старий лахмітник. Він посадив утікачів у свій візок і накрив ганчір'ям. Стражникам, що зупинили його, він показав рукою у протилежний бік:

— Шукайте його отам. Я сам бачив, як він туди побіг!

— А ти хто такий?

— Я бідний лахмітник і зупинився тут перепочити.

Щоб стражники не запідозрили, що він і справді стомився, старий лахмітник присів на дишло візка і закурив люльку. Бідолашний Бенвенуто! Адже він добре знав, що від цього посивіє ще дужче, і хто знає, скільки років життя він втратить за ці кілька хвилин. Але отакий він уже був, наш Бенвенуто.

"Роки, що їх я втрачаю, продовжать життя комусь із моїх друзів. Отож як перед життям, так і перед смертю я рівний", — подумав він і видихнув клубок диму просто у вічі стражникам.

На превеликий жаль, саме в цю мить у Шкандибчика залоскотало в носі. А все через те, що лахміття, під яким він лежав, було набите порохом і хіба що носоріг назвав би його духмяним. Шкандибчик спробував було затиснути собі носа передніми лапами, щоб не чхнути, та дуже пізно спохватився: у нього спереду залишилася тільки одна лапа. Тож він не стримався і чхнув, та ще так гучно і сильно, що знялася ціла хмарка пилу.

Щоб не видати своїм чмихом Бананіто, Шкандибчик вирішив зістрибнути з візка і дременути.

— Хто це? — спитали стражники.

— Якийсь собака, — відповів Бенвенуто. — Спочатку ховався під ганчір'ям, а тепер он втікає.

— Якщо тікає,— сказав стражник, — то совість у нього нечиста. Мерщій за ним!

Почувши за собою стукіт кованих чобіт і крики: "Держи його!", Шкандибчик радісно подумав: "Якщо вони ганятимуться за мною, то дадуть спокій Бенвенуто й Бананіто".

Він щодуху мчав містом, а за ним, повисолоплювавши язики, гналися стражники. Ось уже й майдан перед королівським палацом, а посеред нього колона, на якій Шкандибчик колись спокійно провів ніч.

— Ще кілька стрибків — і ми врятовані,— благав Шкандибчик свої лапи.

І лапи не просто послухалися, а й трохи навіть перестаралися й виконали його прохання. Замість того, щоб тільки схопитися за колону й видертися на її маківку, Шкандибчик з розгону вліпився в колону і знову став контурним рисунком кота з трьома лапами. Тієї миті це йому навіть сподобалося, бо стражники, як вони самі потім писали у своєму рапорті начальству, "схопили об лизня".

— Куди він зник? — питали вони один у одного.

— Я своїми очима бачив, як він стрибнув на цю колону.

— Але ж на ній нічого не видно.

— Видно тільки нечіткі кривульки. Певно, якийсь шибеник намалював контури собаки вкраденою у школі крейдою.

— Та хай йому грець, ходімо! Кривульки — то не наше діло.

А Бенвенуто тим часом підкочував свого візка все ближче додому, раз по раз зупиняючись перевести дух.

Йому довелося ще двічі чи тричі сідати на дишлі візкі бо від утоми він не мав сили іти далі. Словом, як виїжджав із дому, йому було вісімдесят, а зараз уже певно, перевалило за дев'яносто.

Коли Бенвенуто підкотив візка до порога свого будинку, підборіддя його— геть звисало на груди, очі майже сховалися за плетивом глибоких зморщок, а голос звучав хрипло і тихо, наче долинав із-під землі.

— Бананіто, вставай! Ми приїхали.

Та Бананіто його не чув: він заснув, зігрівшись накиданим на нього ганчір'ям.

Скажіть востаннє: "Прощавай!" Бенвенуто Ніколи-Не-Сідай

— Ти що, розмовляєш із своїми лахами? — зненацька пролунало за спиною.

Бенвенуто, що саме будив художника, огледівся і побачив вуличного нічного сторожа.

— З якими ще лахами? — У свою чергу спитав Бенвенуто, щоб виграти час.

— Не треба прикидатися! Я добре чув, як ти щось сказав, звертаючись до цієї купи лахміття. А може, лічив, скільки дірок у тих лахах?

— Це, певно, я сам з собою розмовляв. Але я й мі помітив цього, — пробубнів Бенвенуто. — Я геть охляв, штовхаючи цілісінький день цього візка. Важкий він став для мене.

— То спочинь, якщо натомився, — співчутливо мови сторож. — Хто прийде купувати у тебе ці лахи в таку пізню годину?

— Авжеж, зараз сяду, — відповів Бенвенуто, знов вмощуючись на дишлі.

— Якщо дозволиш, — попросив сторож, — то і я трохи коло тебе посиджу.

— Будь ласка, влаштовуйтесь он на тому дишлі.

— Дякую. Знаєш, теж стомлюєшся, працюючи нічним сторожем. Подумати тільки, я ж колись мріяв стати піаністом! Хіба не розкіш: граєш собі завжди сидячи, живеш серед чарівної музики... Я навіть написав про це в шкільному творі. Нам тоді дали тему: "Ким ти хочеш стати, як виростеш?" От я й написав: "Коли я виросту, То стану піаністом, їздитиму по світу і даватиму концерти. Мені всюди аплодуватимуть, і я стану знаменитим". А вийшло так, що я не зажив собі слави навіть серед нічних злодіїв, бо мені ще не пощастило зловити жодного з них. До речі, ви часом не шахрай, га?

Бенвенуто заспокоїв його, похитавши головою. Йому так кортіло сказати щось втішне своєму нічному співрозмовникові, аби хоч трохи розрадити його, та сил у нього майже не було. Бенвенуто відчував, як з кожною хвилиною життя покидало його. Але йому нічого вже більше не лишалося, як мовчки слухати.

А нічний сторож, увесь час зітхаючи, довгенько ще теревенив про свою важку роботу, про піаніно, якого в нього так ніколи й не було, про своїх дітей.

— Найстаршенькому моєму оце вже десять, — вів далі сторож. — Учора в школі він теж написав непоганий твір. Учителі й тепер любляють задавати твори на тему про майбутнє. Мій син так і написав: "Коли я виросту, то неодмінно стану космонавтом і полечу на Місяць". Дуже хотілося б, щоб його мрія здійснилася. Але через пару років доведеться послати його працювати, бо моєї зарплати не вистачає, щоб прогодувати родину. Та й взагалі, хіба можна повірити, що мій син колись стане дослідником космосу?

Бенвенуто заперечливо похитав головою. Він хотів цим сказати, що якраз можна вірити, бо на світі немає нічого неможливого, і ніколи не треба втрачати надії на здійснення своєї мрії. Проте сторож не помітив цього. Він глянув на Бенвенуто, і йому здалося, що той заснув.

— Бідолашний дід, — зітхнув сторож. — Він таки й справді дуже стомився. Ну що ж, і мені треба оглядати далі.

Сторож підвівся і пішов собі тихцем, а Бенвенуто залишався непорушно сидіти. Він не мав більше сил, щоб, устати.

— Зачекаю ще, — тихо зітхнув він, — посиджу трохи. Я зробив усе, що міг. Бананіто тепер у безпеці. Та й бідолашному сторожеві я дав змогу повністю вибалакатися...

Думки його ставали нечіткими і суперечливими, плуталися. Йому здавалося, ніби здалеку долинає солодку колискова пісня. А потім і її не стало чути.

Але ця колискова, друзі мої, зовсім не приснилася Бенвенуто. Сталося так, що Джельсоміно, як це вже увійшло в нього в звичку, заходився співати уві сні. Його голос, скотившись сходами, вирвався надвір, залунав у провулку і розбудив Бананіто.

— Бенвенуто! — гукнув він лахмітника, висунувши носа з-під купи дрантя, яким був накритий. — Бенвенуто, де ми? Що скоїлося?

Та Бенвенуто вже замовк навіки.

Художник зіскочив із візочка й два чи три рази термоснув старого за одіж. Потім помацав руки — вони були холодні як крига. А чарівний голос Джельсомін все лунав і лунав униз по сходах, виривався у провулок і витав над ним солодкою колисковою піснею.

Бананіто піднявся сходами в будинок, розбудив Джельсоміно, і вони вдвох вибігли надвір.

— Він помер! — вигукнув Джельсоміно.

— Ми винні в цьому, адже він витратив останні сили на нас, поки ми спокійнісінько спали і думати ні про ще не думали.

У кінці провулка з'явилася постать нічного сторожа

— Занесімо небіжчика в дім, — тихо промовив Джельсоміно.

Проте допомога Бананіто йому не знадобилася. Бенвенуто став легенький, як дитина, і Джельсоміно сам заніс його на руках у будинок.

Нічний сторож зупинився біля візочка і став роздивлятися.

— Старий лахмітник, певне, живе тут, — сказав він. — Треба його оштрафувати за те, що покинув візка посеред провулка. Але він добрий дідок. Удам, що я нічого нічого помітив.

Бідолашний Бенвенуто, у його помешканні для нього не знайшлося навіть канапи. Довелося покласти небіжчика просто на підлогу, підмостити в голови трохи лахміття.

Поховали Бенвенуто через два дні після тих великий подій, про які ви ще нічого не знаєте і про які прочитаєте в наступних розділах. На похорон прийшли тисячі й тисячі людей, проте від горя ніхто не міг говорити, хоч багато кому було що розповісти про безліч добрих справ, які зробив за своє життя цей простий лахмітник.

Саме на цьому похороні Джельсоміно вперше заспівав, нічого не розбивши. Голос у нього був такий же сильний, як і досі, але звучав

набагато ніжніше, і всі, хто його слухав, відчували, що добрішають серцем.

Але до цього, як я вже сказав вам, сталося багато інших подій. Найперше, Джельсоміно й Бананіто помітили, що нема Шкандибчика. В метушні цих жалобних днів вони не завважили, що Шкандибчик зник.

— Він був зі мною у візку, — сказав Бананіто. — Звісно, під купою лахміття ми не могли бачити один одного. Але уяви собі, я чув, як він десь на півдорозі гучно чмихнув.

— Мабуть, він десь ускочив у халепу, — відповів Джельсоміно.

— А може, він вернувся до божевільні, щоб визволити звідти тітку Кукурудзу й Ромолетту?

— Усі щось роблять, — скрушно мовив Джельсоміно. — Один тільки я байдикую і здатний лише трощити люстри та лякати людей.

Ніхто ще ніколи не бачив його в такому відчаї. Та саме цієї миті йому сяйнула смілива, яскрава, як зірка першої величини, думка.

— Та ні! — раптом вигукнув він. — Ми ще побачимо, на що я здатний!

— Ти куди? — з тривогою спитав Бананіто, побачивши, що Джельсоміно встає і надягає піджака.

— Тепер настала моя черга, — відповів Джельсоміно. — Не виходь поки що з дому, тебе шукають стражники. Але ти про мене ще почувеш. О, це будуть незвичайні вісті!

Тут Джельсоміно прийняв рішення: в'язнів звільнити — й божевільні кінець

Після переполоху, що його викликала втеча Бананіто у божевільні знову настав спокій. У палатах, камерах та коридорах усі поснули. Не спав тільки бідолашний кухарчук, що прибирав кухню. Йому не давав заснути постійний голод, і він цілими ночами бабрався у покидьках, шукаючи чогось їстівного. Його не цікавили ні Бананіто з котом, ні ті, що, за ними погналися. Правда, невдовзі його увагу привернув один малий дивак — років на вісім, а то й менше, який, ставши посеред майдану, перед божевільнею, заходився співати.

Кухарчук, що саме хрумав картопляне лушпиння, глянув на нього і похитав головою:

— Оцей і справді збожеволів. Де це чувано: співати серенади не вродливим дівчатам, а під вікнами божевільні? Зрештою, це його справа. Але який могутній голос! Б'юсь об заклад — зараз дивака схоплять стражники.

Та стражники, вибігавши ніч за Шкандибчиком, спали як убиті.

Джельсоміно спочатку співав упівсили, щоб перевірити свої голосові зв'язки. Упевнившись, що з ними усе гаразд, він набрав повні груди повітря і заспівав гучніше. Тут кухарчук роззявив від подиву рот, забувши про своє лушпиння.

— Дивна річ, слухаючи його, майже забуваєш про голод.

Цієї миті шибки у вікні, перед яким він стояв, посипалися і одна скалка мало не встромилася йому в носа.

— Гей, хто там жбурляє каміння?

І відразу ж у різних місцях величезної похмурої будівлі, на всіх поверхах забряжчали й почали вилітати одна за одною шибки. Перелякані наглядачі кинулися до палат і камер, вирішивши, що в'язні

зчинили бунт. Але їм довелося швидко змінити свою думку. Справді, в'язні хоч і попрокидалися, проте були цілком спокійні і з насолодою слухали Джельсомінову серенаду.

— Хто це тут трощить шибки? — кричали наглядачі.

— Тихше ви! — почулося у відповідь звідусіль. — Дайте послухати пісню. Нащо нам шибки? Без них навіть краще чути.

Потім стали розлітатися на шматки й ґрати на вікнах: товсте пруття ламалося, мов сірники, падало з вікон у рів з водою і йшло на дно.

Коли директор божевільні почув, що сталося, він затремтів, мов у пропасниці.

— Це від холоду, — пояснив він своєму секретареві, а сам подумав: "Почався землетрус".

Він негайно викликав автомашину і, сказавши на ходу, що їде доповісти про все міністрові, утік на заміську дачу, кинувши своїх підлеглих.

"Який там міністр, — думали його підлеглі, скаженіючи від злості, — він просто втік. А ми що, повинні гинути, мов миші у мишоловці? Не буде цього!"

І один за одним — хто автомашиною, хто пішки — вони так швидко зникли за підвісним мостом, що тільки смуга за ними лягла.

Розвиднялося. По дахах будинків уже поповзло бліде сіре проміння. Для Джельсоміно світанок став ніби сигналом, який сказав йому: "Співай сильніше!" О, коли б ви тільки чули той спів!

Голос Джельсоміно виривався у нього з грудей з такою силою, як виривається вогняна лава з кратера вулкана. Всі дерев'яні двері у божевільні розлетілися на друзки, а залізні так поскручувалися, що вже й не скидалися на двері, і всі, що були замкнені за ними, повибігали в коридор, аж підскакуючи від радості.

Вартові, санітари й наглядачі кинулися один з-поперед одного до брами і, проскочивши через підвісний міст, вибігли на майдан. Усі раптом згадали про важливі справи в місті.

— Мені треба викупати свого собаку, тобто кота, — казав один.

— Мене запросили провести кілька днів на березі моря, — пояснював другий.

— А я забув поміняти воду своїм золотим рибкам, тобто пташкам. Боюся, щоб вони не пропали.

Усі вони вже так звикли брехати, що не насмілювалися признатися, що їх поймав страх.

Невдовзі з усієї обслуги в божевільні не залишилося нікого, крім бідолашного кухарчука. Він так і стояв з роззявленим ротом і недогризеним качаном капусти в руці, бо йому зовсім не хотілося їсти. Уперше в житті неборака відчув, як, немов подих свіжого вітру, у нього в голові промайнули приємні-приємні думки.

Ромолетта першою в палаті помітила, що всі наглядачі втекли.

— Чого ж ми сидимо? Тікаймо й ми! — сказала вона тітці Кукурудзі.

— Це буде порушенням, — відповіла та з гідністю. — Хоча це теж порушення, що нас сюди загнали. А тому тікаймо.

Вони взялися за руки і поспішили до сходів, якими вже бігли потовпом люди. Стояв страшений рейвах. Проте тітка Кукурудза і серед тисячі інших голосів відразу впізнала нявкання своїх кошенят. Та й вони, семеро маленьких учнів Шкандибчика, теж упізнали поміж безлічі людей високо підняту голову і суворе обличчя своєї захисниці. Голосно нявкаючи, вони кинулися тітці Кукурудзі на шию, обліпивши її з усіх боків.

— Ну от, зараз ми вернемося додому, — говорила тітка Кукурудза зі сльозами в очах. — Одне, двоє, троє, четверо... всі тут? Семеро, восьмеро! Навіть на одне більше.

Звичайно ж, це був наш добрий Дружок. На руках у тітки Кукурудзи вистачило місця, щоб примостити і його.

Джельсоміно поки що облишив співати і в усіх, хто виходив на волю, запитував про Шкандибчика. Проте ніхто не міг дати йому втішної відповіді. Тоді Джельсоміно, втративши терпець, гукнув:

— Чи zostався хто-небудь там, усередині?

— Нікого, Там нема ні душі,— почулося у відповідь.

— Ну, тоді начувайся.

Він набрав повні груди повітря, як це роблять водолази перед тим, як іти під воду, склав долоні рупором біля рота, щоб звук пішов у потрібному напрямку, і крикнув на найвищій ноті. Якби на Марсі чи Венері були жителі з вухами, то й вони почули б той крик Джельсоміно. Досить вам сказати, що вся велетенська будівля похитнулася, ніби на неї налетів циклон. Черепицю з даху і димарі знесло, мов пушинки. Потім, починаючи з найвищого поверху, нахилилися стіни і, здригаючись та розколюючись на шматки, з гуркотом упали вниз, заповнюючи рів і розбризкуючи воду навсібіч.

Усе це тривало якусь хвилину. Це може підтвердити і кухарчук, який, залишившись у божевільні навіть після втечі в'язнів, ледве встиг вистрибнути зі свого вікна у воду, перепливти рів і вискочити на майдан, перш ніж у нього за спиною з гуркотом завалилася будівля.

Над майданом пролунало гучне "слава!", і саме цієї миті зійшло сонце, ніби теж не хотіло прогавити такого рідкісного видовища.

Люди, що заповнили майдан, дружно підхопили Джельсоміно на руки і понесли його. А журналісти не змогли пробратися до нього й розпитати, як це йому вдалося голосом розвалити божевільню. Тож вони змушені були вдовольнитися інтерв'ю з Калімеро Векселем, що стояв осторонь і понуро дивився в землю.

— Скажіть, будь ласка, — звернулися до нього журналісти, — ви нічого б не хотіли повідомити читачам газети "Витончений брехун"?

— Наяв, — відповів Калімеро, повертаючись до них спиною.

— Чудово! — вигукнули журналісти. — Ви один з очевидців. Не могли б ви нам пояснити, чому тут нічогісінько не сталося?

— Наяв, — знову відповів їм Калімеро.

— Прекрасно! Ми рішуче відкинемо твердження, ніби-то божевільню розвалено, а самі божевільні розбіглися по місту.

— Та чи до вас нарешті дійде, — визвірився на них Калімеро, — що я кіт!

— Ви хочете сказати — собака, раз ви нявкаєте?

— Ні, ні, кіт! Я звичайний кіт і ловлю мишей. І не смійтеся. Я вас добре запам'ятав, і тепер ви хоч куди ховайтеся, а від мене не втечете. Ви миші і зараз попадетесь мені в лапи. Ня-ав! Ня-а-ав!

І Калімеро напружився й по-котячому стрибнув. Журналісти ледве встигли повскакувати до своїх автомашин. А бідолаха Калімеро впав на землю і, нявкаючи в розпачі, пролежав так до самісінького вечора, аж поки якийсь жалісливий перехожий зглянувся на нього і відвів до лікарні.

Через годину після цих подій вийшов екстрений випуск газети "Витончений брехун". На всю її першу сторінку величезними літерами був надрукований заголовок:

Нова невдача тенора Джельсоміно: і своїм співом йому не пощастило зруйнувати божевільню

Редактор газети аж руки потирив від утіхи:

— Спростування вийшло на славу. Сьогодні продамо щонайменше сто тисяч примірників.

Та досить скоро розповсюджувачі "Витонченого брехуна" стали повертатися до редакції з товстезними паками нерозпроданих газет. Ніхто не захотів купити в них жодного примірника.

— Що-о?! — аж скрикнув редактор. — Невже не продано жодного номера? Що ж тоді люди читають? Календар?

— Ні, синьйоре редакторе, — відповів йому найвідважніший з рознощиків. — І календаря вже ніхто не читає. Та й кому потрібен такий календар, у якому грудень називається серпнем? Навряд чи людям стане тепліше від того, що змінили назву місяця. Вони сміються нам в обличчя і радять із нашої газети робити паперові кораблики.

У цю мить до кабінету редактора вбіг його собака, який вирішив, мабуть, сам прогулятися містом.

— Іди сюди, мій котику! — машинально покликав його редактор.

— Гав-гав! — відповів собака.

— Що-о? Ти не нявкаєш, а гавкаєш?

Замість відповіді пес завиляв хвостом від радості і загавкав ще голосніше.

— Ой лелечко, та це ж кінець світу! — вигукнув редактор, витираючи піт з чола. — Справжнісінький кінець світу.

Ні, це був кінець усякої брехні. Після зруйнування божевільні на волі опинилися сотні людей, котрі говорили правду, не рахуючи собак, які гавкали, котів, які нявкали, коней, які іржали, як цього вимагають закони зоології та граматики. Правда ширилася, мов пошесть, і вже більшість народу була нею заражена. Власники магазинів заходилися міняти етикетки на своїх товарах.

Один булочник зірвав вивіску з написом "Канцелярське приладдя", перевернув її і вивів на ній коротке слово "Хліб". Тут же як стій виросла юрба людей, які оплесками зустріли зміну вивіски. Та ще більша юрба пливла на майдан перед королівським палацом. Її вів за собою Джельсоміно. Він співав, і на його спів збігалися люди з усіх кварталів міста й навіть із довколишніх сіл.

Забачивши з вікна своєї кімнати цей величезний людський потік, Джакомоне на radoщах заплескав у долоні.

— Біжіть сюди! — вереснув він, кличучи придворних. — Та хутчій же! Мій народ воліє, щоб я виголосив промову. Дивіться, он усі підходять, аби привітати мене зі святом.

— А хіба сьогодні свято? — дивувалися придворні. Вам може здатися неймовірним, але ні придворні, ні король ще не знали, що сталося. Шпигуни не повідомили їм про останні події, бо всі порозбігалися, шукаючи собі безпечних схованок.

У палаці короля Джакомоне коти ще й досі гавкали. Та це були останні нещасні коти у всьому королівстві.

І Джельсоміно так заспівав, що Джакомоне п'ятами накивав

Книги людських доль, як вам відомо, на світі нема. Тобто нема книжки, в якій були б записані події, що відбудуться в майбутньому. Для того, щоб написати таку книжку, треба було б бути принаймні редактором газети "Витончений брехун". Одне слово, такої книжки не існує і не існувало навіть за часів правління короля Джакомоне.

І дуже шкода! Бо якби така книжка була і бідолаха-король у перуці міг заглянути в неї, він прочитав би того дня: "Сьогодні король Джакомоне не виголосить промови".

Отож поки він з нетерпінням чекав, коли слуги розчинять перед ним скляні двері, щоб йому вийти на балкон, голос Джельсоміно почав робити свою справу: скло в дверях дзенькнуло й посипалося на підлогу.

— Обережніше ви там! — гримнув Джакомоне на слуг. "Дзе-е-ень!" — пролунало у відповідь із його кімнати.

— Це дзеркало! — закричав Джакомоне. — Хто розтрощив моє чудове дзеркало?!

Його величність, здивований тим, що йому ніхто не відповідає, оглянувся — за ним не було ні душі. Міністри, адмірали, камергери та придворні ще за першим сигналом — після першої високої ноти, яку взяв Джельсоміно, — притьмом кинулися до своїх покоїв переодягатися. Вони жбурляли під ноги розкішні убори, які носили впродовж стількох років, гарячково витягали з-під ліжок обшмугані валізи з піратською одежею, бабралися в них і міркували собі вголос:.

— Якщо не надіну чорної пов'язки на око, можуть подумати, що я двірник.

— А мене в старому бушлаті, якщо поздирати з рукавів якорі, теж ніхто не впізнає.

Біля Джакомоне залишилося тільки двоє слуг, що мали відчиняти й зачиняти скляні двері, які ведуть на балкон. Навіть зараз, коли двері розлетілися й скло посипалося, вони й далі з гідністю тримали в руках самі ручки від дверей і натирали їх до блиску мереживом своїх манжет.

— Ідіть і ви, — зітхнув Джакомоне, — все одно довкола мене вже самі руїни.

Не встиг він договорити цих слів, як у люстрах лопнули тисячі лампочок. Джельсоміно цього разу розспівався, як ніколи.

Слугам не треба було повторювати вдруге: задкуючи і вклоняючись через кожні три кроки, вони підійшли до дверей, що вели на сходи, круто повернулися і, щоб швидше спуститися, шугнули вниз по перилах.

Джакомоне вернувся до своєї кімнати, поскидав усе королівське вбрання й надів костюм простого городянина. Він пошив його колись для того, щоб невпізнаним блукати по місту, але так ні разу й не скористався ним, бо посилав поміж люди своїх шпигунів. А як до цього коричневого

костюма пасувала його оранжева перука! На жаль, її також довелося зняти, бо вона була скрізь відома більше, ніж королівська корона.

— О моя чарівна перуко, ой ні — мої прегарні перуки! — скрушно зітхнув Джакомоне і відчинив свою знамениту шафу.

Там стрункими рядами лежали найрізноманітніші перуки, що скидалися на голови маріонеток, приготовлених до вистави. І Джакомоне не зміг утриматися перед спокусою: він схопив з добрий десяток перук і жужмом кинув до своєї валізи.

— Повезу я їх з собою. У вигнанні вони мені будуть гарним спомином про щасливо прожиті тут роки.

Він спустився сходами, але не пішов у підвал, як це зробили всі його придворні, котрі, мов щури, втекли з палацу через підземні галереї з каналізаційними трубами.

Джакомоне вирішив вийти з палацу через свій прекрасний парк. Точніше сказати, тепер уже не його парк.

А парк, як і колись, буяв і пахтів.

Джакомоне вдихнув ще раз аромат королівського парку, потім відчинив потайні дверцята, які виходили в глухий провулок, і, пересвідчившись, що нікого не видно, швидко минув його і опинився на майдані, де вирував натовп, що захоплено аплодував Джельсоміно.

У коричневому костюмі, з лисою головою та з валізою в руці Джакомоне скидався на мандрівного комерсанта.

— Ви, певно, нетутешній? — несподівано спитав його хтось із натовпу, приязно поплескавши по плечу. — Хочете послухати разом з нами концерт тенора Джельсоміно? Он він, бачите? Той хлопчина, що схожий

на велосипедиста. Судячи з вигляду, він і щербатого мідяка не вартий, а послухайте, який у нього голос!

— Чую, чую, — пробубнів Джакомоне. А про себе додав: "Та й бачу теж..."

Так, він побачив, як його улюблений балкон розлетівся на шматки, а невдовзі й весь палац упав, як картковий будиночок, здійнявши цілу хмару пилу. У цей час Джельсоміно взяв ще одну високу ноту, щоб розігнати хмару, і всі побачили на місці палацу лиш купу руїн.

— До речі,— знову звернувся до Джакомоне той самий співрозмовник, — ви знаєте, у вас чудова лисина! Тільки не ображайтеся, будь ласка, на мої слова. Якщо маєте охоту, гляньте й на мою.

Джакомоне провів рукою по голові, потім глянув, як йому було запропоновано, на лису голову свого співрозмовника, круглу й гладеньку, як новенький м'ячик для гри в пінг-понг.

— У вас теж дуже гарна лисина, — сказав Джакомоне.

— Що ви! У мене вона звичайнісінька, а от у вас — просто чудо. Особливо зараз під промінням сонця вона так виблискує, що й глянути не можна — сліпить очі.

— Ой, не треба, ви такі добрі до мене, — розчулився Джакомоне.

— Запевняю вас, я анітрохи не перебільшую! Знаєте, що я вам скажу? Якби ви стали членом нашого клубу лисих, ми неодмінно обрали б вас своїм президентом.

— Президентом?

— Атож, та ще й одноголосно!

— А у вас є клуб лисих?

— Аякже. До вчорашнього дня він був таємним, а від сьогодні існуватиме відкрито. Його члени — найшановніші громадяни міста. І не думайте, що до нього так легко вступити. Спочатку треба довести, що у вас на голові не залишилося жодної волосини. Знаєте, дехто, щоб стати членом нашого клубу, навіть чуба собі вискубує.

— І ви кажете, що я...

— Так, ви змогли б стати нашим президентом. Ладен побитися на що завгодно об заклад.

Джакомоне відчув: від розчулення от-от заплаче.

"Як я помилився, — думав він. — Жорстоко помилився, вибираючи свій життєвий шлях. Але тепер уже запізно починати все спочатку.

Скориставшись тим, що його раптом віднесло натовпом убік від випадкового співрозмовника, Джакомоне вибрався з майдану і почвалав порожніми вулицями. У валізі сумно шурхотіло двадцять перук. Ідучи містом, він помічав, як із каналізаційних люків виглядали чийсь фізіономії, котрі здавалися йому знайомими. Чи це часом не його пірати? Та голови, забачивши голомозого незнайомця в коричневому костюмі, враз зникали.

Джакомоне простував до річки, щоб попрощатися з життям. Але, вийшовши на крутий берег, він передумав. Розкрив валізу, повитягав звідти свої перуки й одну за одну повкидав у воду.

— Прощавайте, — зітхнув він, — прощавайте, мої брехунці!

Однак перуки не втонули. Ще того самого дня їх повиловлювали хлопчак, які бешкетували на річці незгірше крокодилів. Вони повисували перуки на сонці, потім понатягали їх на голови і влаштували барвистий похід. Отак веселими розвагами та співом був відзначений кінець кривавого правління короля Джакомоне.

А поки Джакомоне іде назавжди, і треба сказати, йому добре поталанило, бо він ще може стати якщо не президентом, то хоча б секретарем шанованого клубу лисих, — ми з вами тим часом знову завітаємо на майдан.

Тут Джельсоміно, доспівавши грізну пісню, витер на лобі піт і сказав:

— Ну от, із палацом покінчено.

Однак серце його щеміло від неспокою: адже Шкандибчик так і не знайшовся.

"Куди він міг запропаститися? — питав себе наш герой. — Чи не залишився під руїнами божевільні? Може я тільки великий мастак руйнувати". Проте збуджений натовп не давав йому спокою, аби відганяючи від нього сумні думки.

— Колону! Колону! — кричали йому звідусіль. — Треба звалити ще колону!

— А навіщо?

— Та на ній же змальовано походи короля Джакомоне. А то ж чиста брехня: він не ступав і за поріг свого палацу.

— Гаразд, — погодився Джельсоміно. — Я зараз і колоні заспіваю таку як слід серенаду. Тільки спочатку відійдіть чимдалі, щоб вона вас не придавила.

Люди відступили, і майдан сколихнувся, ніби хвилі пішли по воді. І тут Джельсоміно, глянувши на колону, побачив метрів за два над п'єдесталом так добре знайомі йому обриси кота з трьома лапами...

— Шкандибчику! — радісно вигукнув він, і у нього враз відлягло від серця.

Зображення здригнулося, обриси його скривилися, а потім знову застигли.

— Шкандибчику! — покликав Джельсоміно голосніше. Цього разу голос проник у мармур, подолавши його опір.

Шкандибчик відокремився від колони, стрибнув на землю і, накульгуючи, підбіг до Джельсоміно.

— От добре! От добре! — заняв на радощах Шкандибчик, цілуючи Джельсоміно в щоку. — Коли б не ти, залишився б я наведеним крейдою на колоні, аж доки мене змило б дощем. Я люблю вмиватися, це всім добре відомо. Проте мені зовсім не хотілося б загинути від зайвого миття.

— А я для чого? — несподівано озвався Бананіто, який, орудуючи то плечима, то ліктями, проклав нарешті шлях до своїх, а тепер і до наших друзів. — Якщо з тобою ще колись трапиться таке, Шкандибчику, я знову намалюю тебе — і ти будеш ще кращий і правдоподібніший, ніж досі!

Трьом друзям, які щойно зішлися докупі знову, треба ще так багато розповісти один одному. Тому краще залишити їх самих.

Ну а як же колона?

А кому, власне, може завадити самотня колона? Зображена на ній брехня нагадуватиме людям про ті часи, коли цією країною правив

великий брехун і достатньо було лише однісінької майстерно виконаної пісні, щоб руїною стало все його королівство.

Щоб даремно кров не проливати, краще матч уніцію зіграти

Нашу оповідь буде вичерпано, коли ви дізнаєтеся, що написано в тих аркушах, які я забув у кишені, поспішаючи докінчити попередній розділ. Це останні аркуші з нотатками, які я зробив того дня, коли Джельсоміно розповів мені про свої пригоди в Країні брехунів. Отож, перечитавши їх, я помітив, що про дальшу долю Джакомоне нічого не відомо. Тому я не можу вам сказати, чи став він порядною людиною, чи піратські ноги знову вивели його на кривий шлях.

На другому аркуші записано, що хоча Джельсоміно й тішився тим, що йому вдалося зробити в Країні брехунів, проте щоразу, проходячи головним майданом, він почував себе кепсько, ніби людина, якій у черевіку почав муляти камінець.

"Чи треба було руйнувати доценту королівський палац, — докоряв собі Джельсоміно. — Джакомоне все одно втік би, навіть коли б я повибивав тільки шибки. І тоді досить було б покликати скляра — і він усьому дав би лад".

Про те, щоб звільнити Джельсоміно від цього мулякого "камінця", подбав Бананіто: він відновив палац на свій смак, витративши на це кілька аркушів паперу та коробку фарб. Це відібрало в нього півдня — разом із балконом на останньому поверсі. Коли балкон був уже готовий, городяни, що спостерігали за роботою, попрохали Бананіто вийти на нього і проголосити промову.

— Послухайте мене, люди добрі,— відповів Бананіто. — Прийміть краще закон, який забороняв би виголошувати промови з цього балкона. До того ж я тільки художник. Якщо вже вам так кортить послухати когось, то зверніться до Джельсоміно.

Цієї миті на балконі з'явився Шкандибчик і нявкнув щосили:

— Ня-а-ав!

Внизу на майдані пролунали оплески, й інших промов ніхто вже більше не просив.

Ще на одному з аркушів записано, що тітку Кукурудзу призначили директором інституту бродячих котів. І це більше ніж справедливо: з таким директором можна бути певним, що вже ніхто не примусить котів гавкати. Ромолетта знову стала ходити до школи, і сьогодні, мабуть, вона сидить не за партою, а за вчительським столом, бо їй дуже хотілося бути вчителькою.

І ось на останньому і найменшому аркушику в мене найкоротший запис: "Війна закінчилася внічю: один — один".

Уявіть собі, я ледве не забув розповісти вам про цю війну.

Сталася вона через кілька днів після втечі короля Джакомоне. У глибокій таємниці від своїх підданих, дуже розраховуючи на гармати, що їх, як він сподівався, намалює йому Бананіто, колишній король оголосив війну одній із сусідніх держав. Але жителі цієї держави не любили жартів — їхня армія негайно вирушила в похід захищати свої кордони.

— Та ми зовсім не хочемо воювати, — запевнили сусідів міністри нового уряду колишньої Країни брехунів. — Ми зовсім не такі, як король Джакомоне!

Один із журналістів узяв із цього приводу інтерв'ю у Джельсоміно, котрий саме музикував, готуючись тепер уже до справжнього концерту.

— Війна? — здивувався Джельсоміно. — Ви краще запропонуйте супротивникові припинити військові дії і натомість провести футбольний

матч. Може, після гри хтось і матиме забиті коліна, зате обійдеться зовсім без крові.

На щастя, ця пропозиція сподобалася супротивникам, які, по суті, теж не мали ніякого бажання воювати.

Футбольний матч відбувся найближчої неділі.

Джельсоміно, звісно ж, уболівав за свою команду. Його так захопила гра, що він не стримався й закричав із трибуни: "Давай! Давай!" І м'яч відразу ж опинився в сітці воріт супротивника, як це вже трапилося одного разу, коли ви пам'ятаєте, в його рідному селі.

"Аж ніяк не можна допустити, щоб цей матч закінчився такою шахрайською перемогою, — тієї ж миті вирішив подумки Джельсоміно. — Тут іде чесна гра в футбол, будь-які махінації заборонені правилами".

І він одразу ж забив гол у протилежні ворота. На його місці ви, либонь, зробили б так само.